

Nr 23.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reglering av vissa från statens pensionsanstalt utgående pensioner, m. m.; given Stockholms slott den 28 december 1951.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

John Lingman.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att vissa från statens pensionsanstalt utgående s. k. äldre pensioner skola omregleras i viss anslutning till den för den nuvarande aktiva personalen gällande pensionsnivån. Förbättringen, som föreslås bli genomförd från och med den 1 juli 1952, beräknas komma att draga en kostnad av omkring 3 miljoner kronor under budgetåret 1952/53.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 december 1951.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans-, ecklesiastik-, jordbruks- och inrikesdepartementen samt t. f. chefen för handelsdepartementet anmäler chefen för civildepartementet, statsrådet Lingman, *fråga om förbättring av vissa enligt äldre bestämmelser utgående pensioner från statens pensionsanstalt, m. m.* samt anför därvid följande.

Inledning

I samband med 1947 års löne- och pensionsreglering för statstjänstemän m. fl. genomfördes en förbättring av vissa pensioner utgående enligt äldre bestämmelser än 1947 års pensionsreglementen, nämligen pensioner till f. d. arbetare och tjänstemän i statens tjänst och deras efterlevande samt vissa med dem i pensionstekniskt hänseende likställda grupper med pension från statens pensionsanstalt, såsom folkskollärare och vissa tjänstemän vid skogsvårdsstyrelser och hushållningssällskap samt deras efterlevande. Genom denna reglering av äldre pensioner åstadkoms en förbättring av desamma i princip upp till nivån för pensionerna enligt 1947 års pensionsreglementen. I enlighet härmed utgår således, såvitt avser angivna grupper, pension numera i stort sett enligt samma pensionsnivå oavsett tidpunkten för anställningshavarens avgång ur tjänst.

Samtidigt med 1947 års omreglering av äldre statspensioner m. m. genomfördes även en förbättring av vissa andra pensioner från statens pensionsanstalt än de här förut nämnda samt pensioner från lärarinnornas pensionsanstalt. 1947 års förbättring av nu berörda pensioner — i det följande benämnda SPA-pensioner — utformades dock efter andra linjer än som i det föregående angivits i fråga om statspensionerna. Anledningen härtill var den, att grunderna för SPA-pensioneringen vid denna tid voro föremål för utredning. Det var därför icke möjligt att då avgöra, vilken pensionsnivå som framdeles komme att bli gällande för SPA-pensioner. De pensionsökningar, som erhöles genom 1947 års omreglering av SPA-pensionerna, begränsades till att i princip överensstämma med de förhöjningar som i fråga om statspensionerna åstadkommits genom pensionsregleringar under

åren 1943, 1944 och 1946. De äldre SPA-pensionerna ha således icke blivit föremål för någon reglering, vid vilken jämförelse gjorts med pensionsförmånernas storlek enligt för den nu aktiva personalen gällande bestämmelser.

De äldre SPA-pensionerna utgå i huvudsak enligt följande bestämmelser, nämligen

reglementet för statens pensionsanstalt den 31 december 1919 (nr 878),
reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt den 22 juni 1892 (nr 54),

reglementet för barnmorskornas pensionsanstalt den 31 december 1904 (nr 67) och förnyade reglementet för samma pensionsanstalt den 30 december 1910 (nr 156),

reglementet för lasarettsläkarnas pensionskassa den 13 november 1903 (nr 117),

reglementet för dövstumlärares pensionsanstalt den 30 augusti 1905 (nr 55) och den 8 oktober 1915 (nr 466),

reglementet för extra provinsialläkarnas pensionskassa den 30 november 1911 (nr 164),

reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt (intaget i kungörelsen den 23 december 1910 (nr 145) angående pensionering av den kvinnliga lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter),

stadgarna för kungl. hovkapellet pensionsinrättning (understödsförening),

stadgarna för de kungl. teatrarnas pensionsinrättning (understödsförening) eller

stadgarna för kungl. teaterns (operans) arbetares pensionskassa (understödsförening).

I statens pensionsanstalt ha numera uppgått samtliga här nämnda pensionsinrättningar m. m.

De pensionstagargrupper, varom här är fråga, äro i stort sett sammansatta av personer, som varit innehavare av befattningar såsom:

1) lärare vid vissa kommunala eller enskilda skolor, såsom övningslärare vid folkskolor och högre kommunala skolor, lärare vid fortsättningsskolor, folkhögskolor, vissa yrkesundervisningsanstalter, handelsgymnasier och vissa skolor för undervisning i lantbruk o. d. ävensom vissa lärare inom sinnesslö-, vanföre- och dövstumundervisningen (omkring 600 pensionstagare),

2) lärarinnor vid privatläroverk m. m. (omkring 300 pensionstagare),

3) lasarettsläkare, sanatorieläkare, överläkare vid vanförestalter, vissa läkare vid till pensionsstyrelsen anknutna kuranstalter, läkare vid fristående centraldispensärer samt extra provinsialläkare (omkring 50 pensionstagare),

4) distriktsbarnmorskor och barnmorskor av vissa andra kategorier med anställning hos kommuner eller å barnbördshus (omkring 1 300 pensionstagare),

5) sjuksköterskor vid kommunala och vissa enskilda sjukvårdsinrättningar samt distriktssköterskor och sjuksköterskor i övrigt i viss s. k. öppen vård m. m. (omkring 1 700 pensionstagare),

6) föreståndare, föreståndarinnor och husmödrar i av kommuner och vissa slag av enskilda huvudmän bedriven vård av fattiga, sjuka, alkoholister, invalider, barn eller åldringar (omkring 200 pensionstagare),

7) sjukgymnaster vid lasarett och sjukstugor m. fl. vårdinrättningar,

8) polismän anställda inom det statsunderstödda polisväsendet å landsbygden (omkring 250 pensionstagare),

9) tjänstemän av vissa slag hos hushållningssällskap, tjänstemän vid statsunderstödda lokala lantbrukskemiska kontrollstationer och frökontrollanstalter, lantbruksakademien, Sveriges utsädesförening och Svenska smörprovningarna, tjänstemän av vissa slag vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt ävensom mejerikonsulenter, vilka avlönas med bidrag av statsmedel,

10) tjänstemän vid sjömanshus, samt

11) funktionärer vid de kungl. teatrarna och hovkapellet (omkring 150 pensionstagare).

Sedan i propositionen 1949:200 förslag förelagts riksdagen angående ändrade grunder för pensioneringen genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare, uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 3 juni 1949 åt *statens pensionsanstalt* att verkställa utredning och inkomma med *förslag angående förbättring av SPA-pensioner enligt äldre grunder* än de i nyssnämnda proposition föreslagna. Till fullgörande av uppdraget har statens pensionsanstalt i skrivelse den 15 december 1950 avgivit utredning och förslag i ämnet. Häröver ha utlåtanden avgivits av statskontoret samt av styrelserna för Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet.

Innan jag ingår på nämnda förslag och de däröver avgivna yttrandena torde jag få något närmare beröra de grunder, som tillämpades vid 1947 års reglering av statspensioner och äldre SPA-pensioner.

Vid tidigare pensionsregleringar tillämpade grunder

Tjänstepension eller därmed jämförlig pension, som utgår enligt 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt, enligt reglemente eller stadgar för av anstalten övertagen pensionsinrättning och därmed samordnade bestämmelser om tilläggs pension, utbytes jämlikt kungörelsen 1947:658 angående förbättring av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m. mot förbättrad eller tekniskt omräknad tjänstepension. Utbyte enligt kungörelsen sker emellertid ej i fråga om pensioner, som omfattas av kungörelsen samma dag 1947:657 angående omreglerad tjänste- och familjepension m. m., d. v. s. pensioner *dels* till sådana pensionstagare, vilka i pensionstekniskt hänseende äro att jämställa med f. d. statliga befattningshavare — nämligen vissa f. d. folk- och

småskollärare, vissa f. d. lärare vid högre kommunala skolor samt vissa f. d. befattningshavare vid skogsvårdsstyrelser och hushållningssällskap — dels ock till sådana pensionstagare, vilkas pensioner grundats i vissa befattningar inom sedermera förstatligt verksamhetsområde. Undantagna från utbyte äro vidare sådana enligt 1919 års reglemente beviljade uppskjutna tjänstepensioner, å vilka rörliga tilläggsförmåner icke utgå.

Enligt en indelning motsvarande den, som tillämpats vid de åren 1943, 1944 och 1946 företagna regleringarna av pensioner, som enligt äldre bestämmelser utgå till f. d. statstjänstemän m. fl., skiljer man i kungörelsen 1947: 658 på »äldre», »nyare» och »nyaste» pensioner. I allmänhet utbytes »äldre» och »nyare» pension mot förbättrad tjänstepension samt »nyaste» pension mot tekniskt omräknad tjänstepension. Med »nyaste» pension avses härvid i princip tjänstepension, som beräknats efter tjänstepensionsunderlag, vilket fastställts efter den 30 juni 1942, samt pension, som enligt stadgarna för de kungl. teatrarnas pensionsinrättning beviljats icke kollektivavtalsanställd befattningshavare, vilken avgått efter 1942 års utgång.

I fråga om pension till f. d. vikarierande anställningshavare ävensom s. k. uppskjuten pension till den, som avgått av annan anledning än befattningens indragning, gäller, att förmånen — oavsett pensionens klassificering såsom äldre, nyare eller nyaste — utbytes mot tekniskt omräknad tjänstepension.

Utbyte mot tekniskt omräknad tjänstepension enligt kungörelsen 1947: 658 innebär en uppräknig av grundpensionen till sådan nivå, att å pensionen kan utgå rörligt tillägg — med för närvarande 32—33 procent — i stället för enligt äldre bestämmelser ifrågakommande dyrtidstillägg och kristillägg. Utbyte mot förbättrad tjänstepension har samma innebörd men medför dessutom en pensionsökning med belopp, svarande mot den sammanlagda förbättringen vid de åren 1943, 1944 och 1946 företagna regleringarna av pensioner till f. d. statstjänstemän m. fl. Dessa belopp utgjorde 450 kronor för äldre och 300 kronor för nyare pension jämte ytterligare tillägg av högst 300 respektive 200 kronor för pensioner understigande 3 735 kronor. Såsom allmän regel gäller, att förbättrad äldre tjänstepension ej må överstiga för befattningen ifrågakommande förbättrad nyare tjänstepension samt att förbättrad tjänstepension över huvud taget ej får överstiga för befattningen ifrågakommande tekniskt omräknad »nyaste» tjänstepension.

Förenämnda kungörelse 1947: 658 har med avseende å förekommande familjepensioner samma tillämplighetsområde som med avseende å tjänstepensioner. Den enda skillnaden härvidlag är, att kungörelsen omfattar jämväl familjepension, som svarar mot sådan uppskjuten tjänstepension, vid vilken tilläggsförmåner ej utgå. Enligt kungörelsen utbytes reglementsenslig familjepension mot förbättrad familjepension eller, där fråga är om pen-

sion till överårigt barn, d. v. s. barn över 21 års ålder, mot tekniskt omräknad familjepension. Utbyte mot förbättrad familjepension sker sålunda oberoende av huruvida den avlidnes rätt till tjänstepension avsåg uppskjuten pension eller ej.

Förbättringen av familjepensionerna ansluter sig i princip till den år 1946 genomförda omregleringen av pensioner, som enligt äldre bestämmelser än 1941 års allmänna familjepensionsreglemente beviljats efterlevande till statstjänstemän m. fl. Förbättringen är av den storlek, som erfordras för höjning av pensionerna till nivån för »nyaste» pensioner. Där denna höjning skulle innebära större förbättring än 525 kronor, begränsas emellertid förbättringen till 525 kronor eller det högre belopp, som erfordras för en höjning av pensionen upp till 90 procent av nivån för »nyaste» pension. Det familjepensionsunderlag, som svarar mot »nyaste» familjepension, beräknas härvid på sådant sätt, att förhållandet mellan underlaget och det för den avlidne enligt kungörelsen beräknade grundbeloppet av hel tjänstepension (beräknat tjänstepensionsunderlag) kommer att överensstämma med motsvarande förhållande mellan familjepensionsunderlag och tjänstepensionsunderlag enligt 1941 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen.

Kungörelsen 1947:658 kommer fortfarande i viss begränsad omfattning i tillämpning i fråga om nya pensionsfall. Detta gäller i huvudsak beträffande följande kategorier pensionstagare.

a) Befattningshavare, som omfattats av 1919 års reglemente med tillhörande övergångsstadganden men som är undantagen från tillämpning av reglementet den 29 december 1949 för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare (SPA-reglementet) jämlikt 2 § i reglementet eller jämlikt 31 punkten i övergångsbestämmelserna till detsamma.

b) Befattningshavare, som omfattats av 1919 års reglemente men som icke avses i SPA-reglementet och ej heller med stöd av Kungl. Maj:ts brev den 29 december 1949 anmäls till erhållande av pensionsrätt enligt sistnämnda reglemente.

c) F. d. befattningshavare, som avgått med rätt att framdeles komma i åtnjutande av uppskjuten pension enligt 1919 års reglemente.

d) Sådana f. d. anställningshavare vid de kungl. teatrarna, vilka äga rätt att framdeles erhålla pension enligt stadgarna för de kungl. teatrarnas pensionsinrättning.

e) Sådana av reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt omfattad befattningshavare, som avses i kungörelsen 1949:728 angående tillämpning av SPA-reglementet å övningslärare vid högre kommunala skolor m. fl. men som icke anmäls till erhållande av pensionsrätt enligt SPA-reglementet, så ock av förstnämnda reglemente omfattad befattningshavare, som icke avses i sagda kungörelse.

f) F. d. befattningshavare med rätt att framdeles komma i åtnjutande av pension enligt reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt.

Den pensionsreglering beträffande f. d. statstjänstemän m. fl. som skedde

enligt kungörelsen 1947:657 innebar förbättring av pensionerna till principiell likställighet med pensionsnivån enligt de nya pensionsreglementen (1947 års allmänna pensionsreglementen m. fl.), vilka trädde i kraft den 1 juli 1947. Den omständigheten att 1947 års förbättring av SPA-pensioner enligt kungörelsen 1947:658 icke utsträcktes till att åvägbringa principiell anknytning till 1947 års statliga pensionsnivå sammanhängde såsom redan framhållits med att man under då pågående omarbetning av bestämmelserna för SPA-pensioneringen icke kunde överblicka, vilken pensionsnivå som kunde komma att bli gällande enligt ett nytt reglemente för pensionering genom pensionsanstalten av icke-statliga befattningshavare.

Det numera i huvudsaklig överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1949:200 tillkomna SPA-reglementet är i fråga om pensionsnivån anpassat efter 1947 års allmänna pensionsreglementen. Genom att en »modern» pensionsnivå sålunda numera fastställts för SPA-området har en utgångspunkt erhållits för överväganden rörande en längre gående reglering av SPA-pensionerna än den år 1947 genomförda.

Statens pensionsanstalts förslag m. m.

Pensionsregleringens omfattning

Den nu ifrågasatta pensionsregleringen bör enligt statens pensionsanstalts förslag omfatta samtliga från statens pensionsanstalt utgående pensioner, vilka utbytas mot omreglerad pension enligt kungörelsen 1947:658. Vad angår tjänstepensioner skulle dock, delvis i principiell överensstämmelse med grunderna för 1947 års pensionsregleringar, från pensionsregleringen undantagas

1) tjänstepensioner åt befattningshavare, å vilka SPA-reglementet icke är tillämpligt, oavsett om pensionsfallet inträffat före eller efter ikraftträdandet av bestämmelserna om pensionsregleringen,

2) s. k. genast börjande tjänstepension till f. d. vikarierande anställningshavare samt

3) s. k. uppskjuten pension till f. d. befattningshavare, som avgått av annan anledning än befattningens indragning.

Rörande skälen för att undantaga angivna kategorier anföres i pensionsanstaltens skrivelse i huvudsak följande.

Vad angår de f. d. vikarier, som åtnjuta s. k. genast börjande tjänstepension, utgöras de uteslutande av lärare, vilka i omedelbar anslutning till avgång med rätt till genast börjande tjänstepension fullgjort vikarietjänstgöring såsom folk- eller småskollärare under tid omfattande mindre än en lästermin, dock minst en läsmånad. Dylik kortvarig vikarieanställning är

ej förenad med pensionsrätt enligt 1947 års pensionsreglementen för folkskolan och kan ej heller förenas med pensionsrätt enligt SPA-reglementet. Med hänsyn härtill torde ifrågavarande pensioner icke nu böra omregleras till högre belopp.

Vid en närmare undersökning skulle emellertid möjligen något enstaka undantagsfall kunna framkomma, där vikarietjänstgöringen avsett annan befattning än såsom folk- eller småskollärare och där vikariatet varit av den omfattning, som enligt numera gällande bestämmelser skulle föranlett att vikarien förordnats såsom extra ordinarie lärare. I dylikt fall bör pensionen medtagas vid regleringen på samma sätt som för motsvarande fall skett i fråga om vikarierande folk- och småskollärare vid den i kungörelsen 1947:657 avsedda regleringen.

De enligt 1919 års reglemente beviljade s. k. uppskjutna pensionerna till f. d. befattningshavare, som avgått av annan anledning än befattningens indragning, äro i allmänhet bestämda efter grunder, vilka framstå såsom föråldrade i jämförelse med numera vedertagna och till grund för bl. a. SPA-reglementet liggande pensioneringsprinciper. Enligt dessa principer äger befattningshavare vid frivillig förtidsavgång efter viss minimitjänstgöring rätt till intjänad pension i form av s. k. uppskjuten livränta, vilken bestämmes med visst hänsynstagande till såväl befattningshavarens som arbetsgivarens och statens beräknade bidrag till pensioneringen. Ifrågavarande uppskjutna pensioner, vid vilkas bestämmande tillgodoräknats allenast av befattningshavarna själva erlagda pensionsavgifter, äro avsevärt lägre än för motsvarande fall beräknade livränteförmåner enligt nyare reglementen. Det bör emellertid observeras, att statstjänstemän vid frivillig förtidsavgång före civila tjänstepensionsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1935 i allmänhet icke erhållit något som helst vederlag för erlagda tjänstepensionsavgifter.

En omräkning av de uppskjutna pensionerna — vilken med hänsyn till att pensionerna bestämts med tillämpning av förhållandevis ofördelaktiga beräkningsgrunder och särskilt i de fall där avgången ägt rum efter civila tjänstepensionsreglementets ikraftträdande kan anses motiverad — måste i första hand taga sikte på en revision av själva grunderna för pensionsberäkningen. En omräkning, åsyftande en verklig pensionsförbättring, skulle sålunda icke kunna ske efter de linjer som tillämpats, när fråga varit om förbättring av s. k. äldre pensioner i allmänhet.

På grund av det nu anförda har statens pensionsanstalt stannat i den uppfattningen, att frågan om eventuell förbättring av förevarande uppskjutna pensioner icke lämpligen bör lösas i detta sammanhang.

Beträffande en särskild kategori uppskjutna pensioner, nämligen sådana, som beviljats enligt stadgarna för kungl. teatrarnas pensionsinrättning och stadgarna för kungl. hovkapellet pensionsinrättning, har pensionsanstalten uttalat, att vissa omständigheter möjligen kunna tala för att en omreglering bör komma till stånd. I fråga om grunderna för en dylik omreglering har pensionsanstalten förordnat, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens bemyndigande att efter eventuell ytterligare utredning själv fatta beslut. I skrivelsen har härom anförts i huvudsak följande.

Uppskjutna pensioner, som beviljats enligt stadgarna för kungl. teatrarnas pensionsinrättning och stadgarna för kungl. hovkapellet pensionsin-

rättning stå på visst sätt närmare motsvarande genast börjande pensioner än vad fallet är beträffande uppskjutna pensioner i allmänhet.

Vad angår stadgarna för kungl. teatrarnas pensionsinrättning förelåg t. ex. för den i förtid avgångne avgiftsskyldighet för tiden efter avgången i samma omfattning som om anställningen fortsatt, varjämte enhetliga grunder gällde för beräkningen av uppskjuten pension och annan pension. Uppskjuten pension till den som lämnat sin tjänst, innan han tillhört pensionsinrättningen 15 år, utgick dock med viss avkortning av eljest ifrågakommande minimipension (i sist angivna fall förekom pensionsrätt allenast, om anställningstiden utgjorde minst 5 år och under förutsättning därjämte att avgången ägt rum på grund av att lönen nedsatts eller teaterstyrelsen vägrat återanställning).

Här angivna förhållanden synas möjligen kunna tala för, att dessa pensioner, uppgående till ett tjugotal, skäligen borde inbegripas i pensionsregleringen. Detta gäller i varje fall pensioner, som tillkomma f. d. befattningshavare, som avgått endast kortare tid före inträdet i pensionsåldern. Pensionsanstalten vill emellertid framhålla, att anstalten hävdar, att ifrågavarande pensionstagare icke äro underkastade bestämmelserna i regleringskungörelsen 1947:658 om förbättrad tjänstepension. En av pensionsstagarna har emellertid i anförda besvär över ett av pensionsanstalten meddelat beslut yrkat, att till honom skulle utgå förbättrad tjänstepension enligt nämnda bestämmelser. Under alla förhållanden synes en omreglering av dessa pensioner enligt de nu förordade generella grunderna icke böra företagas, förrän utslag meddelats i förenämnda besvärsmål. Kungl. Maj:t synes emellertid lämpligen böra utverka riksdagens bemyndigande att, för det fall besvärerna icke komma att bifallas och efter den ytterligare utredning som kan befinnas erforderlig, avgöra i vilken omfattning och efter vilka grunder förbättring må ske av ifrågavarande pensioner.

Beträffande förutvarande lärarpersonal vid folkhögskolor, lantbruksundervisningsanstalter och privatläroverk föreligga särskilda problem beroende på att motsvarande aktiva personal erhållit lönegradsplacerade tjänster först under år 1951 och till följd därav för dessa grupper enligt SPA-reglementets ursprungliga lydelse gällt en i avvaktan på löne regleringarna *provisoriskt* fastställd pensionsnivå. Statens pensionsanstalt har uttalat, att det framstår såsom motiverat att vid omregleringen av de äldre SPA-pensionerna låta berörda befattningshavare, vilka erhållit pension enligt SPA-reglementet ehuru beräknad med utgångspunkt från provisoriskt bestämda pensionsklasser, komma i åtnjutande av pensionsförbättring.

Pensionsregleringen bör enligt förslaget i familjepensionshänseende i princip givas enahanda omfattning som regleringen av tjänstepensionerna. På samma sätt som vid 1947 års reglering av familjepensioner efter avlidna statstjänstemän m. fl. böra sålunda från förbättring undantagas familjepensionstagare efter f. d. vikarierande anställningshavare och f. d. befattningshavare, som efter avgång av annan anledning än den pensionsgrundande befattningens indragning ägde rätt att komma i åtnjutande av uppskjuten tjänstepension. Vidare bör enligt pensionsanstaltens mening undantagas familjepension till barn, som uppnått 21 års ålder.

Grunderna för bestämmande av pensionsnivån

De pensioner, som ansetts böra ifrågakomma för förbättring, ha i allmänhet grundats i sådana befattningar, som fr. o. m. den 1 januari 1950 blivit förenade med pensionsrätt enligt SPA-reglementet. För tillämpning av reglementet ha befattningarna blivit hänfödda till pensionsklasser, vilket bland annat innebär, att för befattningarna blivit gällande de pensionsunderlag som angivas i SPA-reglementet för vederbörande pensionsklasser.

Den pensionsklass, till vilken befattning hänförs, är i fråga om vissa befattningshavargrupper fastställd i själva reglementet eller i övergångsbestämmelserna till reglementet. För övriga befattningar, i huvudsak s. k. registrerade befattningar, ha pensionsklasserna bestämts av pensionsanstalten med tillämpning av föreskrifter i reglementet eller i övergångsbestämmelserna. Beträffande registrerad befattning, för vilken pensionsklass fastställts enligt övergångsbestämmelserna, är att märka, att befattningen under vissa förutsättningar sedermera kunnat hänföras till annan pensionsklass med verkan från och med den 1 januari 1950, varigenom den nya pensionsklassen trätt i stället för den övergångsvis bestämda.

Pensionsunderlagen för de i SPA-reglementet införda pensionsklasserna motsvara i huvudsak de i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen förekommande underlagen. Vidare gäller, att de för vissa befattningar i SPA-reglementet angivna pensionsklasserna bestämts på sådant sätt, att befattningarnas pensionsunderlag i allmänhet kommit att överensstämma med pensionsunderlagen för motsvarande eller jämförliga befattningar i statens tjänst. Reglementets föreskrifter om pensionsklassbestämning, där denna ankommer på pensionsanstalten, äro också utformade i syfte att bland annat ernå dylik överensstämmelse.

Med hänsyn till nu angivna förhållanden och till innebörden av 1947 års omreglering av äldre statspensioner m. m. har statens pensionsanstalt förordat, att vid nu ifrågavarande reglering av pensioner, som grundats i befattningar, med vilka numera är förenad pensionsrätt enligt SPA-reglementet, böra, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, såsom utgångspunkt tagas pensionsunderlagen i de för motsvarande befattningar från och med den 1 januari 1950 gällande pensionsklasserna.

I fråga om de närmare detaljerna har pensionsanstalten anfört i huvudsak följande.

De från och med den 1 januari 1950 fastställda pensionsklasserna kunna antagas i allmänhet komma att gälla även vid tidpunkten för genomförandet av pensionsregleringen. Vad angår befattning, som förenas med pensionsrätt först efter särskild framställning, torde emellertid undantagsvis förekomma, att den pensionsklass, som gäller vid omregleringstillfället, blivit tillämplig först senare än den 1 januari 1950, detta på

grund av att framställning om registrering ej gjorts före 1950 års utgång. I sådana undantagsfall synes omregleringen skäligen böra få ske med tillämpning av pensionsunderlagen för den vid tidpunkten för omregleringen gällande pensionsklassen. Härvid böra dock ej få tillämpas högre pensionsunderlag än de som gälla för den pensionsklass, som svarar mot den för befattningen vid 1950 års ingång gällande avlöningen, eller, där pensionering enligt SPA-reglementet förekommit i befattningen eller därmed jämförlig annan befattning hos huvudmannen, den lägre pensionsklass, efter vilken pensionen blivit slutligt bestämd.

I fråga om befattning med lägre pensionsålder än 55 år bör med tjänstepensionsunderlag förstås de enligt 17 § 2 mom. SPA-reglementet minskade begynnelse- och slutunderlagen.

Ett icke ringa antal pensioner har grundats i befattningar, som sedermera indragits eller av annan anledning icke blivit underkastade SPA-reglementet. Beträffande dylik pension bör det ankomma på anstalten att med hänsyn till pensionsklassen för motsvarande eller jämförlig befattning eller till pensionsunderlagen för sådan befattning med pensionsrätt enligt 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente eller likartat reglemente bestämma den pensionsklass, vars pensionsunderlag skall tillämpas vid förbättringen.

Beträffande förbättringens storlek har pensionsanstalten uttalat, att det synes anstalten naturligt, att denna — inom den ram, som gives av pensionsunderlagen för vederbörande pensionsklasser — avväges under beaktande av den enligt SPA-reglementet gällande fördelningen mellan staten och huvudmännen av kostnaderna för pensioneringen. Nämda reglemente kan i sådant hänseende sägas principiellt avse en likadelning mellan nämnda parter. Staten bidrager sålunda i princip till en enligt reglementet i och för sig möjlig pension endast i den mån huvudmannen fullgjort en mot statens bidrag svarande avgiftsbetalning. I fråga om pensionsökning eller del därav, som är att hänföra till tid, under vilken befattningshavaren ägt pensionsrätt enligt 1919 års reglemente för pensionsanstalten, har staten emellertid enligt övergångsbestämmelserna till SPA-reglementet åtagit sig att utgiva hälften av ökningen utan krav på avgift eller annan motprestation från huvudmannens sida.

På grund av vad sålunda vid tillämpning av SPA-reglementet gäller i fråga om fördelning av pensionskostnaderna mellan staten och huvudmännen har pensionsanstalten föreslagit, att staten åtager sig en förbättring av utgående äldre pensioner, som för hel pension motsvarar hälften av det belopp varmed utgående pension understiger underlaget för vederbörande pensionsklass.

Pensionsanstalten har förutsatt, att ett bidrag av statsmedel till större förbättring än nyss sagts med hänsyn till statsmakternas vid 1947 års omreglering av äldre pensioner intagna ståndpunkt icke bör ifrågakomma men att eventuella särskilda pensionstillägg från huvudmännen icke böra föranleda minskning av de statliga förmånerna i den mån icke huvudmannatilläggen uppgå till högre belopp än som motsvara den efter genom-

förande av pensionsanstaltens förslag kvarstående skillnaden upp till pensionsnivån enligt SPA-reglementet.

I detta sammanhang har pensionsanstalten erinrat, att det bland pensionstagarna förekomma sådana, vilkas pensioner grundats i befattningar vid verksamhet, för vilken staten i sista hand burit det ekonomiska ansvaret. Därest för här avsedda pensionstagargrupper en fyllnadspensionering av nyss nämnt slag anses böra komma till stånd men detta icke kan ske utan bidrag från staten, bör enligt pensionsanstaltens mening frågan om grunder för fyllnadspensioneringen och statsbidrag till densamma övervägas i särskild ordning.

Vid 1947 års omreglering av de äldre statliga pensionerna iaktogs bl. a. följande.

Den löneklass, efter vilken omreglerad pension fastställdes, bestämdes med hänsyn till de löne- och anställningsförhållanden, som gällde vid tidpunkten för vederbörandes avgång ur tjänst eller, om tjänsten då var oreglerad, som blevo gällande vid första därefter företagen lönereglering.

Där vid sådan lönereglering förut likställda befattningar av samma slag uppdelats på två eller flera lönegrader, bestämdes den omreglerade pensionen för avgången innehavare av dylik befattning efter det mot den lägsta av lönegraderna svarande pensionsunderlaget.

Beträffande kvinnlig befattningshavare, som icke ägt åtnjuta lön efter högsta löneklassen i sin lönegrad och vilkens pension med hänsyn härtill bestämts efter pensionsunderlaget för manlig befattningshavare i närmast lägre lönegrad, beräknades omreglerad pension efter den löneklass, som svarade mot slutlöneklassen i sistnämnda lönegrad.

I fråga om bakgrunden till denna regleringsordning må erinras, att tjänst — varmed i detta sammanhang avses allenast med pensionsrätt förenad tjänst — varit att anse såsom oreglerad, till dess å tjänsten blivit tillämpligt något av följande avlöningsreglementen, nämligen 1921 års avlöningsreglemente för allmänna civiltjänstverksförvaltningen, 1939 års civila avlöningsreglemente eller statens allmänna avlöningsreglemente av år 1947 eller 1948 eller ock annat avlöningsreglemente, likartat med något av sagda reglementen.

Vid jämförelse med äldre, för oreglerade tjänster tillämpade lönebestämmelser framstår såsom utmärkande för alla här åsyftade avlöningsreglementen, att lönerna i allmänhet bestämmas med tillämpning av dyrortsgraderade löneplaner. Vad angår kvinnliga tjänstemän var för dessa i avlöningsreglementet av år 1921 ursprungligen upptagen en särskild löneplan. Från och med den 1 juli 1925 gällde en i reglementet införd gemensam löneplan för manliga och kvinnliga tjänstemän. Härvid ägde emellertid kvinnlig tjänsteman icke åtnjuta lön enligt den till vederbörande lönegrad hörande högsta löneklassen. I anslutning härtill gällde, att tjänstepensionsunderlaget för kvinnlig befattningshavare i viss lönegrad motsvarade tjänstepensionsunderlaget för manlig befattningshavare i närmast lägre löne-

grad. Denna löne- och pensionsdifferentiering, som blivit gällande även enligt övriga efter förebild av 1921 års avlöningsreglemente uppgjorda reglementen, upphävdes i och med tillkomsten av 1939 års civila avlöningsreglemente. Differentieringen kvarstod emellertid vad angår befattningshavare vid det kommunala undervisningsväsendet även under den tid fram till den 1 juli 1947, då å dem tillämpades avlöningsreglementen, uppgjorda efter mönster av civila avlöningsreglementet, nämligen folkskolans avlöningsreglemente av år 1942 samt 1943 års avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna.

Slutligen må — som exempel på befattningar, för vilka oreglerad avlöning i vederbörande författningsbestämmelser varit enhetligt fixerad men som vid efterföljande nyreglering uppdelats på flera lönegrader — erinras, hurusom folkskollärarna vid 1937 års lönereglering för folkskolan efter omfattningen av den för befattningarna bestämda årliga lästiden uppdelades på tre lönegrader samt hurusom ämneslärarna vid bl. a. kommunala flickskolor vid 1938 års lönereglering för de högre kommunala skolorna efter den av vederbörande befattningshavare innehavda behörigheten uppdelades på två lönegrader.

Den regleringsordning, som enligt den nu lämnade redogörelsen tillämpats beträffande f. d. statstjänstemän m. fl., bör enligt pensionsanstaltens förslag i tillämpliga delar iakttagas även vid den nu aktuella pensionsförbättringen. Detta föranleder vissa jämkningar i fråga om de pensionsklasser, vilka enligt vad som framgår av den föregående redogörelsen föreslagits skulle bli i första hand normerande för förbättringen.

Då det pensionstagarklientel, som ansetts skola omfattas av förevarande pensionsreglering, utgöres av ett avsevärt antal från varandra mer eller mindre skarpt avgränsade grupper med i flera avseenden oenhetligt reglerade pensionsförhållanden, har pensionsanstalten ansett, att uttömmande regler för nyssnämnda jämkningar i fråga om pensionsklass icke gärna kunna inrymmas i preciserade författningsföreskrifter. På grund härav har pensionsanstalten förordat, att bestämmelserna i ämnet så utformas, att anstalten erhåller befogenhet att, där detta befinner motiverat med hänsyn till pensionsförhållandena för jämförliga f. d. statstjänstemän m. fl., företaga här avsedda jämkningar.

Där vid behandling av fråga om jämkning av pensionsklass eller eljest tvekan uppstår rörande tillämpningen av bestämmelserna om pensionsregleringen, bör vidare enligt förslaget anstalten äga att, om så befinner påkallat, underställa den sålunda uppkomna tillämpningsfrågan Kungl. Maj:ts prövning.

Familjepensionsregleringen av år 1947 innebar bl. a., att förbättring av sådana familjepensioner, som beviljats enligt 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt, ägde rum ej blott med avseende å själva pensionsni-

vån utan även därigenom att ifrågakommande barnpensioner omräknades med tillämpning av allmänna familjepensionsreglementets förmånligare grunder i fråga om förhållandet mellan barnpension och änkepension. En motsvarande omräkning föreslås komma till stånd även vid den nu aktuella regleringen.

Frågor rörande särskilda grupper av befattningar

I fråga om de i det föregående berörda jämkningarna beträffande pensionsklass har statens pensionsanstalt i sin skrivelse avgivit de förslag, som framgår av följande redogörelse.

Pensionstagare, vilka innehåft befattningar med nura statligt reglerad avlöning. De i kungörelsen 1947:658 avsedda pensionstagare, som i fråga om löne- och pensionsreglering närmast låta sig jämföras med pensionerade f. d. statstjänstemän, utgöras av sådana f. d. befattningshavare, vilkas pensioner grundats i befattningar, som vid lönerreglering inordnats i det statliga lönesystemet. Hithörande befattningar utgöras av vissa övningslärarbefattningar vid högre kommunala skolor, folkskolor och fortsättningsskolor samt vissa befattningar vid statsunderstödda skolor för bildbara sinnesslöa.

Övningslärarbefattningarna vid de högre kommunala skolorna ha löner reglerats från och med den 1 januari 1939 samt från och med den 1 juli 1950. Härvid fastställda avlöningsreglementen — avlöningsreglementet för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor respektive avlöningsreglementet för övningslärare — ha 1921 års statliga avlöningsreglemente respektive statens allmänna avlöningsreglemente av år 1948 som förebild. Befattningarna, å vilka SPA-reglementet enligt kungörelsen 1949:728 ägde tillämpning från och med den 1 januari 1950, ha från och med den 1 juli 1950 direkt inordnats under sistnämnda reglemente. Detta medförde icke någon ändring av pensionsklasserna för befattningarna. Med hänsyn till att före den 1 januari 1950 gällt skilda pensionsunderlag för manlig och kvinnlig befattningshavare i samma lönegrad bör — i anslutning till vad som varit att iakttaga i fråga om de pensionerade statstjänstemännen — pension för kvinnlig övningslärare förbättras med tillämpning av pensionsunderlagen för pensionsklassen närmast under den enligt SPA-reglementet gällande.

Lärbefattningar i manlig slöjd vid de högre kommunala skolorna äro uppdelade på två lönegrader från och med den 1 juli 1950. I sådan befattning grundad pension bör förbättras med utgångspunkt från den pensionsklass, som svarar mot den lägre lönegraden.

Folkskolans och fortsättningsskolans övningslärarbefattningar ha i den mening, varom här är fråga, löner reglerats först från och med den 1 juli

1950. Dessa befattningar, å vilka SPA-reglementet blivit tillämpligt i samma ordning som för övningslärarbefattningarna vid de högre kommunala skolorna, ha sålunda icke varit underkastade någon lönereglering, på grund av vilken skilda pensionsunderlag varit uttryckligen föreskrivna för manliga och kvinnliga befattningshavare. Statens pensionsanstalt har emellertid föreslagit, att förbättringen av de till kvinnliga f. d. övningslärare vid det kommunala undervisningsväsendet utgående pensionerna överlag får ske med tillämpning av de nu gällande pensionsunderlagen för pensionsklassen närmast under den för vederbörande befattning gällande.

Vid folk- och fortsättningsskolor äro lärare i manlig slöjd och, övergångsvis, även lärare i kvinnlig slöjd hänfödda till endera av två lönegrader. Förbättring av pensioner, som grundats i dylika befattningar, bör följaktligen ske med utgångspunkt från pensionsunderlagen för de efter de lägre lönegraderna bestämda pensionsklasserna.

I fråga om vissa f. d. befattningshavare vid *statsunderstödda skolor för bildbara sinnesslöa*, nämligen f. d. föreståndare samt lärare i kunskapsämne eller kvinnlig slöjd har pensionsanstalten med hänsyn till föreliggande särskilda omständigheter förordat en differentiering av förbättringen efter anstalternas storlek respektive lärarnas kompetens. Härom har pensionsanstalten anfört i huvudsak följande.

Vad angår statsunderstödda skolor för bildbara sinnesslöa ha löneregleringar ägt rum den 1 juli 1945 och den 1 juli 1947 genom särskilda avlöningsreglementen, uppgjorda efter mönster av 1939 års civila avlöningsreglemente respektive statens allmänna avlöningsreglemente av år 1947. De av löneregleringarna berörda befattningshavarna ha sedermera från och med den 1 juli 1948 inordnats i statens allmänna avlöningsreglemente av år 1948. I pensionshänseende anknötos befattningshavarna den 1 juli 1945 till folkskolans pensionsreglementen av år 1942 och sedermera från och med den 1 juli 1947 till 1947 års pensionsreglementen för folkskolan. Under tiden den 1 juli 1945 — den 30 juni 1947 var kvinnlig befattningshavares pensionsunderlag lika med det för manlig befattningshavare i närmast lägre lönegrad gällande.

Anledningen till att pensioner grundade i hithörande befattningar icke inbegrepos bland de pensioner, som omreglerades enligt kungörelsen 1947: 657, var att det vid befattningarnas inordnande under det statliga lönesystemet uppställdes skärpta kompetenskrav. Detta ledde till att redan anställda befattningshavare i vissa fall först efter särskild prövning i kompetenshänseende kunde komma under vederbörande avlöningsreglementes tillämpning. De pensionsunderlag efter vilka pensionsförbättringen skall ske, torde därför bestämmas från delvis annan utgångspunkt än den mot vederbörande slutlöneklass svarande pensionsklassen. Närmast till hands ligger härvid att tänka sig den lägre pensionsklass, som skulle ha ifrågakommit vid en differentiering av lönegraden med hänsyn till befattningshavarens kompetens. Statens pensionsanstalt finner det skäligt, att pensionsklassen för nu ifrågavarande pensionärer bestämmas så, att den med två (för kvinnlig befattningshavare tre) enheter understiger den slutlöne-

klass, efter vilken pensionsunderlagen för befattningen bestämmas vid tillämpning av folkskolans pensionsreglementen.

Föreståndarbefattningarna vid sinnesslöskolorna äro uppdelade på sex skilda avlöningsgrupper med placering i däremot svarande skilda lönegrader. Spännvidden mellan den lägsta och den högsta av ifrågavarande sex lönegrupper utgör icke mindre än åtta löneklasser. För att vid en dylik spännvidd kunna ernå en skälig anpassning av äldre pensioner till nuvarande nivå synes den mest rättvisande lösningen vara att låta pensionsförbättringen ske med utgångspunkt från två skilda pensionsklasser. Pensionsanstalten får därför föreslå, att pensionsförbättringen avväges efter den mot första avlöningsgruppen svarande pensionsklassen för föreståndare i de tre lägre grupperna och efter den mot fjärde avlöningsgruppen svarande pensionsklassen för föreståndare i de tre högre grupperna.

Övriga pensionstagare. I fråga om de befattningshavargrupper, som icke varit föremål för statlig löne reglering enligt det statliga lönesystemet, har pensionsanstalten framhållit, att förhållandena i olika hänseenden äro alltför mångskiftande för att en uttömmande redogörelse för de skilda grupperna i förevarande sammanhang skulle kunna lämnas beträffande de omständigheter, som i sammanhanget äro av betydelse. Pensionsanstalten har med hänsyn härtill beträffande nu ifrågavarande pensionärer inskränkt sig till dels att angiva de allmänna grunder, som anses böra följas vid omregleringen, dels ock särskilt behandla några särskilda spörsmål, som möta i fråga om vissa enligt äldre pensionsbestämmelser i allmänhet mera enhetligt reglerade befattningar. I förstnämnda hänseende har pensionsanstalten uttalat, att i fråga om befattningar av visst ensartat slag hos en och samma huvudman, vilka numera uppdelats på skilda pensionsklasser, förbättringen i allmänhet bör ske efter den lägsta av dessa pensionsklasser. Vidare böra kvinnliga f. d. befattningshavare, i likhet med vad som skett beträffande statsanställda, vid förbättringens avvägning hänföras till pensionsklassen närmast under den eljest ifrågakommande pensionsklassen, där ej särskilda skäl annat föranleda. Sådana skäl kunna t. ex. föreligga, där den reglements enligt bestämda pensionsklassen är lägre för kvinnlig än för manlig befattningshavare av samma slag eller där enligt pensionsanstaltens bedömande anledning finnes till antagande, att den till grund för pensionsklassen liggande lönen avvägs med hänsyn till att befattningen är avsedd för enbart kvinnliga befattningshavare.

De befattningshavargrupper, beträffande vilka särskilda spörsmål föreligga, utgöras av vissa lärare vid folkhögskolor, befattningshavare vid vissa lantmannaskolor och vid lanthushållsskolor samt sjuksköterskor och barnmorskor, husmödrar och föreståndarinnor vid vårdanstalter, vissa befattningshavare vid de kungl. teatrarna samt enligt bl. a. reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt pensionerade befattningshavare vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.

Vad beträffar *befattningshavare vid folkhögskolor och lägre lantbruks-*

undervisningsanstalter har i samband med utarbetandet av förslag angående den löne- och pensionsreglering, som under innevarande budgetår genomförts för dessa undervisningsanstalter, frågan om reglering av de »äldre» pensionerna berörts i en inom civildepartementet utarbetad promemoria. Häri har förordats en reglering som något avviker från vad som förutsatts av statens pensionsanstalt i dess förslag, vilket med hänsyn till den vid förslaget avgivande förestående löne- och pensionsregleringen var allenast preliminärt. Pensionsanstalten har i yttrande över promemorian anslutit sig till de däri framlagda förslagen i förevarande hänseende. I promemorian uttalas, såvitt här är i fråga, i huvudsak följande.

En utvidgning av förbättringen av äldre pensioner med hänsyn till nu ifrågakommande pensionsreglering för den aktiva personalen torde — med avseende å såväl de enligt 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt som de enligt SPA-reglementet beviljade pensionerna — böra ske med utgångspunkt från pensionsunderlagen för de pensionsklasser, som komma att fastställas vid den definitiva pensionsregleringen, eller, såvitt angår kvinnliga befattningshavare, närmast lägre pensionsklasser.

I fråga om pensioner, grundade i befattningar, för vilka lönen framdeles kommer att utgå med viss del av full lön, bör vid förbättringen såsom pensionsunderlag tillämpas motsvarande del av pensionsunderlagen för vederbörande pensionsklasser. Eljest skulle nämligen de förbättrade pensionerna i här avsedda fall — i strid med de allmänna principerna för pensionsförbättringen — kunna bli större än de pensioner, som tillkomma den aktiva personalen i motsvarande fall. För den händelse den av lärarlönesakkunniga i fråga om lantbruksundervisningsanstalterna föreslagna anordningen med fyllnadstjänstgöring skulle komma att genomföras, bör pensionsförbättringen ändock ske med tillämpning av nedsatta pensionsunderlag. Nedsättningen torde därvid böra motsvara den minskning, som kan antagas skulle ha ifrågakommit utan nyssnämnda anordning.

Vad särskilt angår pensioner, som före 1940 års omorganisation av lant-hushållsskolorna beviljats befattningshavare vid sådan lant-hushållsskola, till vars kursordning någon motsvarighet icke numera finnes, erfordras i varje fall en beräkning av särskilda procenttal för bestämmande av de pensionsunderlag, som skola tillämpas vid förbättringen. Dessa procenttal torde böra beräknas med utgångspunkt från att tjänstgöringen vid nu förekommande helårs- och halvårskurser närmast motsvarar tjänstgöring vid två längre kurser respektive en längre kurs enligt den tidigare kursordningen.

Även i fråga om pensioner, som utgå till f. d. övningslärare vid folkhögskolor kan det i något fall befinnas erforderligt att vid pensionsförbättringen tillämpa nedsatta pensionsunderlag. Det torde böra ankomma på statens pensionsanstalt att med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall bestämma det procenttal, efter vilket pensionsunderlagen skola beräknas.

Vad angår enligt SPA-reglementet beviljade pensioner torde skäligen böra tillses, att ifrågakommande pensionsförbättring — för den händelse förekommande engångsavgift till hävande av sådan reduktion vid tjänstårsberäkning, som avses i 18 § 4 mom. reglementet, ej i sin helhet erlagts — icke kommer att understiga den som skolat beräknas, därest berörda avgift till fullo erlagts.

Pensionsförhållandena för *sjuksköterskor och barnmorskor* voro i 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt enhetligt reglerade i alla avseenden. Genom SPA-reglementets tillkomst har denna enhetlighet brutits bl. a. därigenom att distriktssköterskor och distriktsbarnmorskor hänförs till skilda pensionsklasser samt att andra sjuksköterskor och barnmorskor i princip kunna hänföras till en efter löneställningen anpassad pensionsklass inom nummerserien 1:1 — 1:40.

En pensionsförbättring med utgångspunkt från pensionsunderlagen för de pensionsklasser, som enligt SPA-reglementet blivit gällande för hithörande befattningar, skulle förutsätta, att varje särskild förekommande befattning, i vilken pension grundats, skulle låta sig identifieras eller, i fråga om ej längre bestående befattning, på ett entydigt sätt jämföras med en nu befintlig, till viss pensionsklass hänförd befattning. Beträffande åtskilliga befattningar föreligga icke tillräckliga förutsättningar för en sådan identifiering eller jämförelse.

Det sist sagda gäller i särskilt hög grad i fråga om sjuksköterskebefattningar med undantag av distriktssköterskebefattningar. Med hänsyn härtill har pensionsanstalten ansett det nödvändigt att förbättringen av pensioner, grundade i ifrågavarande sjuksköterskebefattningar, sker efter enhetlig pensionsklass. Pensionsanstalten förordar härvid, att pensionsklass 1:13 i princip toges till utgångspunkt. Såsom motivering härför har pensionsanstalten anfört i huvudsak följande.

De enligt övergångsbestämmelserna till SPA-reglementet för sjuksköterskebefattningarna ifrågakommande pensionsklasserna äro 1:8 och — vad angår befattningar som vid 1949 års utgång kvarstodo vid 1 000 kronors pensionsunderlag — 1:5 eller, för sjuksköterskor med 55 års pensionsålder, 1:4. Man torde emellertid kunna räkna med att huvudparten av befattningarna vid registreringen, där så ej redan skett, komma att hänföras till pensionsklassen 1:15. Det stora flertalet av befattningar, som tillhörde denna pensionsklass, torde vara jämförliga med sådana statliga, i lönegraden Ca 12 inplacerade sjuksköterskebefattningar, som närmast före den 1 juli 1947 tillhörde lönegrad A 7. Sjuksköterska, som avgått från sådan befattning under tid då pensionsunderlaget motsvarade pensionsunderlaget för manlig befattningshavare i närmast lägre lönegrad, har enligt kungörelsen 1947:657 fått sin pension omreglerad efter 13 löneklassen.

På grund av det nu anförda får pensionsanstalten föreslå, att de i sjuksköterskebefattningar i allmänhet grundade pensionerna förbättras med tillämpning av pensionsunderlagen för pensionsklassen 1:13. I sådana undantagsfall, där för sjuksköterskebefattning hos viss huvudman vid registrering bestämts lägre pensionsklass än 1:13 eller där huvudmannen underlåtit att vidtaga åtgärder för erhållande av registrering med verkan från och med 1950 års ingång, bör emellertid förbättring av pension, som grundats i sjuksköterskebefattning hos huvudmannen, ske med utgångspunkt från pensionsunderlagen för berörda lägre pensionsklass respektive den enligt övergångsbestämmelserna ifrågakommande pensionsklassen.

Även i fråga om distriktssköterskor, distriktsbarnmorskor och andra

barnmorskor samt husmödrar och föreståndarinnor vid vårdanstalter bör enligt pensionsanstaltens mening förbättringen ske med utgångspunkt från pensionsklass 1:13. Härom har anförts bl. a. följande.

Distriktssköterskorna ha under hela giltighetstiden för 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt i pensionshänseende varit helt likställda med andra sjuksköterskor. I betraktande härav anser pensionsanstalten, att det icke bör ifrågakomma att i avseende å pensionsförbättringen tillerkänna distriktssköterskorna en förmånligare ställning än övriga sjuksköterskegrupper. Pensionsanstalten får sålunda föreslå, att pensionsförbättringen även för distriktssköterskornas del får ske med tillämpning av pensionsunderlagen för pensionsklassen 1:13.

Nu angiven pensionsklass torde böra tillämpas även vid förbättring av de till f. d. distriktsbarnmorskor och andra barnmorskor utgående pensionerna.

I detta sammanhang får anstalten slutligen fästa uppmärksamheten därpå, att en pensionsförbättring efter en högre pensionsklass än 1:13 i många fall skulle leda till en högre pension än den som enligt SPA-reglementets övergångsbestämmelser tillkommer sjuksköterska eller barnmorska, vilken begagnat sig av den i nämnda bestämmelser för bl. a. sagda befattningshavare öppnade möjligheten att i vissa fall avgå med rätt till ålderspension före uppnåendet av den i reglementet stadgade pensionsåldern (60 år).

Husmödrar och föreståndarinnor vid vårdanstalter voro i 1919 års reglemente fram till den 1 juli 1926 i avseende å tjänstepensionsunderlag likställda med sjuksköterskor. I praxis kom denna likställighet att gälla jämväl under den efterföljande tiden, innan sjuksköterskornas pensionsunderlag höjdes från 1 000 till 1 560 kronor. Ett ingalunda ovanligt förhållande var också, att ensartade befattningar, som vid vårdinrättningar hos en huvudman voro reglerade såsom husmodersbefattningar, vid jämförliga vårdinrättningar hos en annan huvudman voro reglerade såsom sjuksköterskebefattningar.

Med hänsyn till det nu sagda och av väsentligen samma skäl som de förut beträffande sjuksköterskorna anförda anser sig pensionsanstalten böra föreslå, att husmödrar och föreståndarinnor, vilkas pensioner bestämts efter ett tjänstepensionsunderlag av 1 560 kronor eller lägre, vid pensionsförbättringen hänföras till högst pensionsklass 1:13.

Därest hos huvudman finnas flera till skilda pensionsklasser hänförda befattningar av samma slag, bör förbättringen ske med tillämpning av pensionsunderlagen för den lägsta pensionsklass, som hos ifrågavarande huvudman förekommer för befattning av avsett slag.

Befattningshavarna vid de kungl. teatrarna ha anställningsförhållandena reglerade antingen genom kollektivavtal för de skilda personalgrupperna eller genom personligt kontrakt för varje särskild anställd.

Av den kollektivavtalsanställda personalen påkalla allenast hovkapellisterna uppmärksamhet i förevarande sammanhang. Enligt gällande kollektivavtal utgöres årsavlöningen för hovkapellister i allmänhet av dels grundlön enligt skilda löneklasser, dels ålderstillägg, dels ock tilläggsförmåner å grundlön och ålderstillägg. Till hovkapellist, vars åligganden omfatta jämväl spelning av s. k. biinstrument, utgår särskild ersättning. Vid pensions-

klassens bestämmande enligt SPA-reglementet läggas samtliga nu angivna förmåner till grund. Till följd härav kan den särskilda ersättningen föranleda, att befattningshavaren hänföres till högre pensionsklass än den, som svarar mot årsavlöningen fränsett nyssnämnda särskilda ersättning.

I 1919 års reglemente för pensionsanstalten var tjänstepensionsunderlaget för hovkapellisterna fastställt till ett enhetligt belopp oavsett den löneklass befattningshavaren tillhörde. Enhetligheten i detta avseende var även tidigare rådande enligt de då gällande stadgarna för hovkapellets pensionsinrättning. Pensionsanstalten, som funnit att en pensionsförbättring för hovkapellisterna med utgångspunkt från i princip ett enda pensionsunderlag skulle ställa berörda pensionstagare i ogynnsammare läge än de övriga äldre teaterpensionärerna, föreslår att pensionsförbättringen för hovkapellisterna differentieras med hänsyn till de enligt SPA-reglementet gällande pensionsklasserna för motsvarande befattningar, därvid dock hänsyn icke tages till sådan förhöjning i pensionsklass som föranledes av förekomst av särskild ersättning för spelning av biinstrument. Pensionsanstalten har i frågan anfört i huvudsak följande.

Det kan med hänsyn till den tidigare rådande enhetligheten i pensionshänseende synas naturligt, att den genom SPA-reglementets tillämpning ifrågakommande differentieringen av befattningarna vid pensionsklassens bestämmande icke får påverka nu avsedda pensionsförbättring. Detta skulle emellertid innebära, att hovkapellets personal bereddes en mindre gynnad ställning än teaterpersonalen i övrigt. Beträffande denna senare personal har nämligen även före SPA-reglementets tid en större eller mindre differentiering av pensionsunderlagen och däremot svarande pensionsbelopp varit rådande. Att vid nu ifrågavarande pensionsförbättring få till stånd en utjämning av denna differentiering låter sig näppeligen göras i vidare mån än som följer av att vissa kollektivavtalsanställda befattningshavargrupper enligt SPA-reglementet hänföras till enhetliga pensionsklasser.

På grund av det nu anförda får pensionsanstalten föreslå, att hovkapellisterna vid pensionsförbättringen hänföras till den eller de pensionsklasser som för vederbörande befattningar bestämts enligt SPA-reglementet. Härvid bör emellertid enligt anstaltens mening hänsyn icke tagas till förenämnda särskilda ersättning för spelning av biinstrument.

Bestämmandet av pensionsklass för pensionerade icke-kollektivavtalsanställda anställningshavare vid de kungl. teatrarna är förenat med vissa svårigheter särskilt beträffande solister och skådespelare. Dessa svårigheter sammanhånga med att tjänstgörings-, avlönings- och pensionsförhållandena för de anställda inom dessa grupper i allmänhet skifta från person till person. På grund av denna personliga prägel hos anställningsförhållandena är man nödsakad att söka andra utvägar än dem, som stå till buds för övriga befattningshavarkategorier. Pensionsanstalten har vid sina överväganden kommit till den slutsatsen, att den enda godtagbara lösningen är att låta den skillnad, som förefinnes mellan å ena sidan pensionsnivån enligt SPA-reglementet och å andra sidan pensionsnivåerna enligt 1919 års

reglemente respektive enligt stadgarna för teaterpensionsinrättningen, bli bestämmande för storleken av ifrågakommande pensionsförbättring. I avslutning härtill förordar pensionsanstalten — efter en jämförelse mellan å ena sidan tjänstepensionsunderlagen för de mot lönerna under spelåret 1949/1950 svarande pensionsklasserna och å andra sidan de på grund av sagda löner enligt 1919 års reglemente beräknade tjänstepensionsunderlagen, omräknade till grundbelopp enligt kungörelsen 1947:658 — att enligt 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt utgående pensioner till skådespelare och solister böra förbättras med utgångspunkt från de pensionsklasser, som närmast överensstämmer med de nuvarande pensionerna, förhöjda med 15 respektive 11 procent. I fråga om pensioner, som utgå enligt stadgarna för teaterpensionsinrättningen föreslås en förbättring enligt motsvarande metod och med tillämpning av procenttalen 32 respektive 28.

Även för vissa andra grupper föreslås den berörda metoden komma till användning. Härom uttalas i skrivelsen bl. a. följande.

Även beträffande vissa andra befattningshavare, t. ex. regissör och chef för dekorationsateljé, för vilka liknande förhållanden kunna föreligga som de för solister och skådespelare anmärkta, torde pensionsklassen böra bestämmas enligt enahanda förfarande som det för dessa senare befattningshavare föreslagna. Därvid torde böra tillämpas de för skådespelare förordade procenttalen.

Samma förfarande torde böra komma till användning beträffande den icke-kollektivavtalsanställda balettpersonalen. Härvid bör för pension beviljad enligt 1919 års reglemente tillämpas procenttalet 15 och för annan pension procenttalet 55.

Vidare torde förfarandet lämpligen låta sig användas beträffande några sådana enstaka tjänstemän, till vilka enligt pensionsanstaltens bedömning någon direkt motsvarighet för närvarande icke finnes. Vid förbättring av pension, som beviljats enligt stadgarna, bör därvid tillämpas ett något lägre procenttal än det för skådespelarna förordade, förslagsvis procenttalet 25.

Vad slutligen angår de *befattningshavare vid enskilda läroanstalter*, som pensionerats enligt reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt, utgöras dessa av föreståndarinnor ävensom ämneslärarinnor med full tjänstgöring, lärarinnor i gymnastik, välskrivning, teckning, musik, huslig ekonomi, kvinnligt handarbete, träslöjd och andra liknande slöjdarter med en sammanlagd undervisning i gymnastik av minst 4 och i övrigt av minst 6 veckotimmar. Vidare ifrågakomma, oberoende av ämnen, andra lärarinnor med en sammanlagd undervisning av minst 10 veckotimmar. Dessutom finnas vissa pensionstagare, som i samband med omorganisation inom det högre skolväsendet förlorat sin anställning och på grund därav kommit i åtnjutande av viss särskild ersättning eller erhållit icke pensionsberättigande anställning vid kommunal flickskola.

För samtliga nu angivna pensionstagare gäller en i princip enhetlig pensionsnivå. Pensionens storlek i det enskilda fallet är sålunda icke beroende

av anställningens art utan endast av anställningstiden och tjänstgöringens omfattning. I sistnämnda avseende är att märka, att tjänstgöring, omfattande 20 veckotimmar eller mera, givit samma pensionsrätt som full tjänstgöring. Vid mindre omfattande tjänstgöring än 20 veckotimmar motsvarar pensionen i princip lika många tjugondelar av pensionen för full tjänstgöring som antalet veckotimmar.

I fråga om ämneslärarinnorna föreslår pensionsanstalten, att de vid pensionsförbättringen skola behandlas som om de varit icke-adjunktsbehöriga samt innehavare av extra ordinarie tjänster. Förbättringen för föreståndarinna föreslås skola ske med utgångspunkt från den pensionsklass, som är tre enheter högre än den för ämneslärarinna tillämpliga. Rörande grunden för dessa förslag anföres i skrivelsen i huvudsak följande.

Enligt kungörelsen 1949:728 kan, vad angår privatläroverken, pensionsrätt enligt SPA-reglementet erhållas för föreståndare, ämneslärare med fast anställning eller med extra ordinarie anställning och full tjänstgöring samt övningslärare med fast eller extra ordinarie anställning och med sammanlagd undervisningsskyldighet ej understigande 20 veckotimmar. Vid registrering enligt SPA-reglementet av här avsedda befattningar ha pensionsklasserna, där ej avlöningsförhållandena föranlett lägre pensionsklass, bestämts med utgångspunkt från det förslag av 1944 års lönekommitté för privatläroverken, som låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition 1950:232 angående lönereglering för privatläroverken, eller, vad angår övningslärare, från de i avlöningsreglementet för övningslärare fastställda lönegraderna för ordinarie respektive extra ordinarie sådana lärare vid annan kommunal skola än kommunal flickskola.

Löneregleringsförslaget skiljer i fråga om ämneslärarna på ordinarie, extra ordinarie och extra lärare samt inom varje sådan kategori på lärare med behörighet till adjunktstjänst och lärare utan sådan behörighet. Beträffande extra ordinarie lärare upptar förslaget två skilda lönegrader.

Lönedifferentieringen efter behörighet bör enligt de allmänna principerna för pensionsförbättringen föranleda, att förbättringen i första hand begränsas till anpassning efter pensionsklassen för lärare, som icke äger ifrågasättande behörighet. Av dessa principer torde också utan vidare följa, att vid förbättringen böra tillämpas pensionsunderlagen för pensionsklassen närmast under den för befattningen gällande och att förbättringen för extra ordinarie lärare bör ske efter den pensionsklass, som sålunda svarar mot den lägsta lönegraden för sådan lärare.

Av hos statens pensionsanstalt förefintliga uppgifter (årsuppgifter och ansökningshandlingar) framgår endast undantagsvis, huruvida ifrågasättande anställningar avsett fast eller extra ordinarie anställning eller anställning såsom timlärare. Det har också vid behandling av registreringsärenden i vissa fall visat sig, att det inom vederbörande skola rått åtskillig oklarhet i förevarande avseende. Att härvidlag vinna klarhet i fråga om redan pensionerade lärarinnor — i flertalet fall med senaste anställningar vid sedan lång tid tillbaka nedlagda skolor — torde vara i stort sett utsiktslöst.

Med hänsyn till det nu anförda anser sig pensionsanstalten böra föreslå, att samtliga ämneslärare vid pensionsförbättringen betraktas såsom extra ordinarie.

Rektorerna äro i löneregleringsförslaget placerade tre lönegrader högre än motsvarande ordinarie lärare. I anslutning härtill får pensionsanstalten förorda, att föreståndarinnan vid förbättringen hänföres till den pensionsklass, vars nummer med tre enheter överstiger numret på den pensionsklass, som enligt anstaltens förslag skulle tillämpas i fråga om ämneslärarinnan.

Pension för f. d. övningslärarinnan vid privat läroverk bör enligt pensionsanstaltens förslag förbättras med tillämpning av pensionsunderlagen för pensionsklassen närmast under pensionsklassen för extra ordinarie lärarinnan vid annan kommunal skola än kommunal flickskola. Lärarinnan, vilkens anställning avsett flera övningsämnen eller både övningsämne och läroämne, föreslås erhålla förbättring med hänsyn till den lägsta för ifrågakommande övningsämne tillämpliga pensionsklassen.

Statens medverkan i fråga om pensionering för de statsunderstödda privatläroverkens lärarpersonal var före SPA-reglementets tillkomst begränsad till kvinnlig sådan personal. Detta har sammanhängt med, att endast kvinnlig lärarpersonal omfattades av den lönereglering för privatläroverken, som genomfördes vid 1909 års riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag i ämnet och som sedermera följdes av beslut vid 1910 års riksdag om inrättandet av lärarinnornas pensionsanstalt.

Statens pensionsanstalt, som haft i uppdrag att i samband med behandlingen av frågan om förbättring av de äldre SPA-pensionerna utreda spörsmålet angående beredande av pension av statsmedel åt manliga f. d. lärare vid de statsunderstödda privatläroverken, har för sin del föreslagit, att sådan pension skall beviljas åt en f. d. ämneslärare vid Lunds privata elementarskola med 3 036 kronor för år samt åt en f. d. gymnastiklärare vid Stockholms samgymnasium med 1 728 kronor för år. Å dessa pensioner föreslås skola utgå tilläggsförmåner enligt gängse grunder. Pensionsanstalten har i nu angivna pensioneringsfråga anfört i huvudsak följande.

I betraktande av att staten sedan lång tid tillbaka ekonomiskt understött privatläroverken torde det numera — sedan en statlig lönereglering för dessa lärare ansetts böra genomföras — framstå såsom motiverat att överväga, huruvida icke genom statens försorg viss pension bör beredas sådana lärare, som först efter uppnådd pensionsålder eller iråkad varaktig otjänstbarhet avgått från anställning vid privatläroverk utan att vederbörande huvudman därvid sört för lärarens pensionering på ett sätt, som kan anses tillfredsställande.

Av inhämtade uppgifter framgår, att 11 f. d. lärare, vilkas tjänstgöring vid läroverken fortgått till dess avgång skett på grund av hög ålder eller eljest på grund av otjänstbarhet till följd av sjukdom eller annan orsak, alltjämt äro i livet. Till 10 av dem utgår pension eller understöd från vederbörande läroverk (huvudman) eller ock från därstädes förefintlig pensionsfond jämte enskild pensionsinrättning. Av de utgående pensionerna synas 8 vara väl jämförliga med tjänstepensioner enligt 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente för motsvarande befattningar vid statsläroverk. Be-

träffande dessa lärare föreligger sålunda ej anledning för staten att vidtaga några åtgärder i pensionshänseende. Åtgärder i detta hänseende synas ej heller vara påkallade i fråga om en lärare (i gymnastik), till vilken icke utgår någon pension från vederbörande privatläroverk. Denne åtnjuter nämligen pension dels såsom f. d. officer på övergångsstat och dels såsom f. d. universitetslärare.

De återstående 2 lärarna utgöras av en f. d. fast anställd ämneslärare och en f. d. gymnastiklärare.

Ämnesläraren, Åke Harald Körner, är född den 21 februari 1881 och åtnjuter pension från Lunds privata elementarskola med 2 000 kronor för år från och med den 1 april 1950. Han har varit anställd vid nämnda läroverk dels såsom ämneslärare (fast anställning) läsåren 1906/07—1915/16 och 1944/45—1946/47 samt höstterminen 1947 d. v. s. under sammanlagt 13½ år, dels såsom föreståndare läsåren 1916/17—1943/44, d. v. s. under 28 år, dels såsom vik. lärare läsåret 1905/06 samt slutligen såsom timlärare vårterminen 1948 och läsåret 1948/49 eller tillhoppa 44 år.

Gymnastikläraren, Eric Gustaf Granfelt, är född den 17 november 1883 och avgick den 31 maj 1947 från anställning vid Stockholms samgymnasium. Från läroverket erhåller han ett understöd å 1 000 kronor för år, vilket utbetalas efter styrelsebeslut för ett år i sänder. Han har vid läroverket varit anställd för full tjänstgöring under 17 år och dessförinnan såsom timlärare under 5 år, därav 1 år med 5 och 4 år med 9 veckotimmar. Under 3 av de förstnämnda 17 åren var han inkallad till militärtjänst.

Till Körner och Granfelt från vederbörande skolor utgående pension och understöd kunna icke anses motsvara de krav, som böra ställas på en tillfredsställande pensionering.

Pensionsanstalten vill förorda, att åtgärder vidtagas för beredande av pensioner åt Körner och Granfelt. Vad angår pensionernas belopp synes det anstalten naturligt, att dessa bestämmas med utgångspunkt från de ålderspensioner, som skulle ha kunnat beredas dem, om de ägt pensionsrätt enligt SPA-reglementet och tjänstår därvid tillgodoräknats dem i den omfattning, som enligt övergångsbestämmelserna till reglementet kan ske utan erläggande av engångsavgift, d. v. s. för hälften av anställningstiden i den mån denna icke överstiger tjänstaldern. Denna anställningstid utgör för Körner 30 år och för Granfelt, efter vederbörlig reduktion av anställningstid med mindre än 30 veckotimmars tjänstgöring, 18,37 år.

Pensionerna synas skäligen böra bestämmas efter pensionsunderlagen för de pensionsklasser, som enligt SPA-reglementet svara mot de i förenämnda löneregleringsbeslut för vederbörande ordinarie lärarbefattningar avsedda lägsta lönegraderna, eller med andra ord efter pensionsunderlagen för pensionsklasserna 1:27 för Körner och 1:24 för Granfelt. Beträffande Körner torde pensionsunderlagen emellertid med hänsyn till de i fråga om Lunds privata elementarskola föreliggande särskilda omständigheterna böra något reduceras, förslagsvis med 10 procent.

På grund av det nu anförda får pensionsanstalten föreslå, att pension, varå rörligt tillägg bör utgå, beviljas med för år räknat följande grundbelopp, nämligen

för Körner 3 036 kronor och med rörligt tillägg beräknat å ett grundbelopp av 3 396 kronor (det mot begynnelseunderlaget svarande grundbeloppet), samt

för Granfelt 1 968 kronor för tid till och med oktober 1950 och 1 728

kronor för tid från och med november 1950, under vilken månad 67 års ålder uppnåtts, samt med rörligt tillägg beräknat å förstnämnda belopp.

Vad angår Granfelt får pensionsanstalten — med hänsyn till att det honom av huvudmannen tillagda understödet på 1 000 kronor endast utgår efter beslut för ett år i sänder — föreslå, att den av anstalten för honom förordade pensionen måtte beviljas under förutsättning, att huvudmannen tillförsäkrar honom pension för återstående livstiden till belopp minst motsvarande det hittills utgående understödsbeloppet.

Utgifterna för de föreslagna pensionerna torde böra bestridas från det under tolfte huvudtiteln upptagna anslaget till diverse pensioner och understöd.

Detaljförsmål

Beträffande vissa detaljfrågor rörande hela och avkortade pensioner, vissa pensioner som utgå till f. d. lärare, sjuksköterskor, poliser eller befattningshavare vid de kungl. teatrarna har statens pensionsanstalt i sin skrivelse anfört bl. a. följande.

Hela och avkortade pensioner. Förbättring beträffande grundbelopp av hel tjänstepension bör i enlighet med vad i övrigt förordats i princip motsvara halva skillnaden mellan det enligt kungörelsen 1947:658 utgående grundbeloppet och vederbörande pensionsunderlag för ifrågavarande pensionsklass. Sådant grundbelopp, som är högre än pensionsunderlaget bör lämnas oförändrat.

Grundbeloppet av avkortad pension bör förbättras på sådant sätt, att förbättringen procentuellt blir lika stor som förbättringen av motsvarande grundbelopp av hel tjänstepension.

Beträffande familjepension bör förbättringen ske på motsvarande sätt. Där pensionsberättigat barn förekommer, måste emellertid först bestämmas ett grundbelopp av förbättrad pension för ensam änka. Med utgångspunkt från detta grundbelopp (familjepensionstalet) beräknas sedan grundbeloppet med hänsyn till antalet pensionsberättigade.

Vissa lärarpensioner. I fråga om sådan övningslärare vid högre kommunala skolor, för vilken tjänstepensionsunderlaget varit bestämt med hänsyn till tjänstgöringsskyldighet av mindre omfattning än 30 veckotimmar, bör — i likhet med vad som gällt enligt kungörelsen 1947:658 — utgående pension anses såsom avkortad i förhållande till den pension som skulle utgått vid en tjänstgöringsskyldighet av 30 veckotimmar.

Manlig lärare har i allmänhet att å genast börjande tjänstepension vidkännas avdrag motsvarande viss familjepensionsavgift. Detta gällde enligt 1919 års reglemente även i fråga om pensionerade folkskollärare m. fl., som erhållit pension enligt nämnda reglemente. För dessa senare pensionstagare har avgiftsskyldigheten emellertid slopats i samband med pensionernas omreglering enligt kungörelsen 1947:657. Med hänsyn härtill bör enligt pensionsanstaltens mening avgiftsskyldigheten borttagas även för nu ifrågavarande pensionstagare.

Vissa sjuksköterske- och barnmorskepensioner. Åtskilliga av de enligt 1919 års reglemente för sjuksköterskor och barnmorskor beviljade tjänste-

pensionerna äro för en del av tjänstetiden bestämda efter 1 176 och i övrigt efter 1 560 kronors tjänstepensionsunderlag. Dessa pensioner äro sålunda sammansatta av en »äldre» pension med ett högre och en »nyare» pension med ett lägre grundläggande belopp för förbättring enligt kungörelsen 1947:658. Med hänsyn härtill sker förbättringen av ifrågavarande pensioner med ett belopp, som för varje pensionstagare framräknats ur berörda grundläggande belopp enligt en i kungörelsen angiven regel.

Även vid den av pensionsanstalten i det föregående förordade omregleringen av de till sjuksköterskor och barnmorskor utgående pensionerna skulle det grundläggande förbättringsbeloppet bli större för en äldre än för en nyare pension. Med hänsyn härtill bör omregleringen beträffande förevarande pensionstagare ske med tillämpning av ett förfarande analogt med det i förenämnda kungörelse angivna.

Vissa polis pensioner. Enligt den före den 1 juli 1947 gällande lydelsen av 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt bestämdes tjänstepensionsunderlaget för befattningshavare vid polisväsendet med tillämpning av vissa grunder, vilka i regel voro förmånligare än de för befattningshavare i allmänhet gällande grunderna. Denna polispersonalens förmånsställning upphörde genom reglementsändring från nämnda dag. I anslutning därtill föreskrefs i kungörelsen 1947:658 att förbättrad eller tekniskt omräknad polispension, som bestämts efter ett före den 1 juli 1947 fastställt tjänstepensionsunderlag, icke finge beräknas till högre grundbelopp än det som skolat ifrågakomma, om tjänstepensionsunderlaget varit bestämt enligt de nya föreskrifterna. Där härigenom grundbeloppet eller pensionen i sin helhet komme att understiga den reglementsenliga pensionen respektive de till pensionstagaren i juni 1947 utgående sammanlagda pensionsförmånerna, skulle enligt kungörelsen kunna utgå vissa särskilda pensionstillägg.

Pensionstillägg av nu angivna slag utgå f. n. till ett 50-tal pensionstagare. För övervägande delen av dessa pensionstagare bortfaller anledningen till utgivandet av pensionstillägg i och med ett genomförande av den av pensionsanstalten nu förordade förbättringen. Beträffande övriga pensionstagare komma pensionstilläggen att kvarstå med avsevärt reducerade belopp. Dessa kvarstående pensionstillägg synas genom teknisk omräkning böra inarbetas i de nya grundbeloppen.

Pensioner beviljade enligt stadgarna för de kungl. teatrarnas pensionsinrättning. De enligt stadgarna för de kungl. teatrarnas pensionsinrättning vid befattningshavares avgång ur tjänst beviljade pensionerna utgöras i allmänhet av »huvudpension» och »tilläggspension».

För rätt till huvudpension fordrades 15 tjänstår, oavsett för befattningshavaren gällande pensionsålder. Tilläggspension utgår med visst belopp för varje helt tjänstår utöver 15.

Enligt nu angivna grunder beräknade pensioner torde överlag vara att anse såsom hela pensioner, oavsett huruvida eller i vilken omfattning tilläggspension ingår. En tillämpning beträffande dessa pensioner av de av pensionsanstalten förordade allmänna principerna skulle medföra större förbättring vid ett lägre än vid ett högre antal tjänstår.

Med hänsyn till att endast ett fåtal av ifrågavarande pensionstagare innehar minst det antal tjänstår, som enligt SPA-reglementet fordras för hel pension, bör pensionsförbättringen beträffande den som äger tillgodoräkna mindre antal tjänstår beräknas till det belopp, som förhåller sig

till den för fullt antal tjänstår beräknade maximiförbättringen på samma sätt som antalet uppnådda hela tjänstår förhåller sig till tjänstaldern.

Enligt kungörelsen 1947:658 beror på Kungl. Maj:ts prövning, i vad mån förbättrad pension skall utgå till den, som åtnjuter mer än en pension eller som jämte i kungörelsen avsedd pension för anställning, förenad med tjänstepensionsrätt, åtnjuter avlöning, som icke reduceras med hänsyn till pensionen. I kungörelsen avsedd tjänstepension, som sammanträffar med allenast familjepension, förbättras dock i vanlig ordning.

Vad sålunda gäller har synts pensionsanstalten böra tillämpas även i fråga om den nu aktuella förbättringen. Familjepension, som sammanträffar med uppskjuten tjänstepension, som grundats på enbart befattningshavarens egna avgifter, bör dock enligt anstaltens mening förbättras utan avseende å sist angivna förmån.

Ett särskilt slag av sammanträffande förmåner förekommer beträffande de lärarinnor och sjuksköterskor, som jämte pension från statens pensionsanstalt åtnjuta pension från vissa äldre statsunderstödda pensionsinrättningar. Sådan pension föreslås liksom hittills skola föranleda motsvarande avdrag vid utbetalning av SPA-pensionen.

Såsom förut framhållits bygger statens pensionsanstalts förslag angående pensionsförbättringen i princip på bl. a. den förutsättningen att från pensionsanstalten utgående förmån icke skall reduceras, därest vederbörande huvudman skulle bevilja särskilt pensionstillägg å högst belopp motsvarande vad som efter genomförande av pensionsanstaltens förslag återstår för åstadkommande av full förbättring upp till den enligt SPA-reglementet gällande pensionsnivån. Pensionsanstalten har framhållit, att detta — inom ramen för de för 1947 års förbättring av äldre statspensioner gällande grunderna — bör gälla även för den händelse huvudmannen avväger sitt pensionstillägg efter ett något mindre försiktigt val av för omregleringen normerande pensionsklass än enligt pensionsanstaltens riktlinjer.

Vid sidan av de från statens pensionsanstalt utgående pensionerna förekomma i åtskilliga fall redan nu pensionstillägg, som av olika anledningar beviljats av vederbörande huvudmän. I allmänhet ha dessa tillägg till syfte att jämte från anstalten utgående pension tillförsäkra pensionstagaren viss fast eller med levnadskostnaderna varierande pension. Den föreslagna pensionsförbättringen kommer i här avsedda fall att medföra, att en huvudmannen tidigare åvilande pensionsförpliktelse helt eller delvis övertages av staten. Med hänsyn till förbättringens grunder och försiktiga avvägning är enligt pensionsanstaltens mening häremot intet att erinra.

Det förekommer även, att tilläggs pension från huvudmannens sida utgår med ett en gång för alla fixerat belopp. Endast undantagsvis torde beloppet vara så stort, att det tillsammans med den från statens pensionsanstalt utgående förbättrade pensionen kommer att överstiga den principiella pen-

sionsnivå, som ligger till grund för förbättringen. Eventuellt överskjutande belopp kunna antagas vara av allenast obetydlig storlek. Ej heller pensions-tillägg av förevarande slag böra enligt pensionsanstaltens förslag i allmänhet påkalla jämkning av de från statens pensionsanstalt utgående pensionerna. Pensionsanstalten har emellertid förutsatt att, om det överskjutande beloppet i något fall skulle vara av mera betydande storlek och om pensionstagaren icke vill medgiva erforderlig jämkning av tilläggspensionen, huvudmannen anmäler förhållandet för pensionsanstalten, som i sin tur bör underställa Kungl. Maj:t frågan om reducering av den från anstalten utgående pensionen.

De från statens pensionsanstalt utgående pensioner, som omfattas av förevarande förslag till omreglering, upphöra i allmänhet med utgången av den månad, under vilken pensionstagaren avlider. Pensioner, som beviljats enligt stadgarna för de kungl. teatrarnas pensionsinrättning eller kungl. teaterns och kungl. dramatiska teaterns arbetares pensionskassor, utgå dock till och med det kvartal, varunder dödsfallet inträffar.

Enligt SPA-reglementet utbetalas — i likhet med vad som sker enligt 1947 års allmänna pensionsreglementen — tjänstepension till och med den dag, då en månad förflutit efter dödsfallet, samt familjepension till och med månaden näst efter den, då dödsfallet inträffat.

I samband med 1947 års pensionsreglering för f. d. statstjänstemän m. fl. infördes enhetliga utbetalningsbestämmelser, vilka bl. a. beträffande tidpunkten för omreglerad pensions upphörande inneburo en anpassning till bestämmelserna i de allmänna pensionsreglementena. Enahanda anpassning föreslås i samband med förevarande omreglering skola vidtagas beträffande samtliga i kungörelsen 1947: 658 avsedda pensioner, sålunda även för de pensioner, som icke nu avsetts skola förbättras. Vad angår pensioner, som beviljats enligt förenämnda stadgar för pensionering av teaterpersonal, har pensionsanstalten uttalat, att pension, som belöper på tid efter förenämnda tidpunkt, bör utgå endast till den del densamma motsvarar hittills gällande grundbelopp.

Kostnadsberäkning

Den av statens pensionsanstalt förordade förbättringen av äldre pensioner berör sammanlagt inemot 5 000 f. d. befattningshavare.

Kostnaderna för förbättringen, fränsett därå belöpande rörligt tillägg, ha av pensionsanstalten beräknats till omkring 2,1 miljoner kronor för år. Ökningen av de grundbelopp, efter vilka rörligt tillägg bestämmes, har beräknats utgöra sammanlagt omkring 2,9 miljoner kronor.

Av förenämnda belopp om 2,1 miljoner kronor ha 1,9 miljoner kronor

beräknats belöpa på tjänstepensioner och 0,2 miljoner kronor på familjepensioner och bortfallande familjepensionsavgifter.

Tillskott till det nuvarande, av den föreslagna pensionsförbättringen omfattade pensionärsbeståndet kan endast ifrågakomma i relativt blygsam omfattning. Med hänsyn härtill kan den beräknade årskostnaden för pensionsförbättringen antagas komma att nedgå förhållandevis hastigt.

Yttrandena

Huvudgrunderna i statens pensionsanstalts förslag ha tillstyrkts av statskontoret, under det att samtliga de hörda kommunala organisationerna motsatt sig att pensionsregleringen utformas enligt förslaget och full förbättring i princip upp till den enligt SPA-reglementet gällande nivån alltså ernås endast i fall, då huvudmannen påtager sig kostnaderna för en lika stor förbättring som den, vilken enligt förslaget skall ankomma på staten. Kommunförbunden ha yrkat, att i stället staten ensam skall bära kostnaderna för full förbättring enligt vad nyss sagts. Av innehållet i yttrandena må här återgivas följande.

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund har uttalat, att, ehuru SPA-reglementet medfört en uppdelning mellan staten och huvudmännen även av kostnaderna för dyrtidskompensationen, kostnaderna för ifrågavarande pensionsförbättring bör helt bestridas av staten, eftersom förbättringen just avser pensionärer, vilkas dyrtidstillägg förut bekostats helt av staten. Styrelsen har härutinnan anfört följande.

Före SPA-reglementets ikraftträdande ha de kommunala huvudmännen icke debiterats några kostnader för dyrtidskompensation åt sina i statens pensionsanstalt försäkrade pensionärer. Principen har varit den, att huvudman som erlagt de före pensionsfallet ifrågakommande avgifterna till pensionsanstalten icke skulle behöva räkna med några pensionskostnader utöver dessa avgifter. Att SPA-reglementet medfört en uppdelning mellan staten och huvudmännen även av kostnaderna för dyrtidskompensationen bör enligt styrelsens mening icke få inverka på frågan hur kostnaderna för den föreslagna pensionsförhöjningen skola fördelas, emedan denna höjning just avser pensionärer, vilkas dyrtidstillägg förut bestritts enbart av staten. Enligt styrelsens uppfattning bör därför staten på samma sätt som skett hitintills, bestrida hela kostnaden för ifrågavarande pensionsökning. Styrelsen påminner i detta sammanhang om att vissa icke statliga f. d. befattningshavare helt och hållet på statens bekostnad genom Kungl. kung. 1947:657 erhållit förbättring av utgående pensioner upp till nuvarande nivå.

Styrelsen har även funnit mycket starka administrativa skäl tala för att staten bestrider hela kostnaden för full pensionsförbättring. Styrelsen har sålunda ansett, att den huvudman, hos vilken anställning innehafts vid pensionsavgången, knappast kan finna det rimligt att nu stå för kostnad som

belöper sig på anställningstid hos annan huvudman. För en anordning enligt vilken staten står för hela förbättringskostnaden talar också, enligt styrelsens uppfattning, den omständigheten att pensionsanstalten enligt förslaget skall få verkställa en skälighetsprövning i fråga om bestämmandet av pensionsklass för den som vid avgång ur tjänst åtnjöt en lägre reallön än den, som numera utgår för motsvarande tjänster.

Även *Svenska landstingsförbundets styrelse* har uttalat starka farhågor för att ett genomförande av statens pensionsanstalts förslag, med hänsyn till de härvid aktualiserade huvudmannatilläggen, skall medföra allvarliga administrativa svårigheter. Styrelsen har anfört i huvudsak följande.

Det är här ofta fråga om f. d. befattningshavare, som flyttat mellan olika huvudmän, och spörsmålet är vilken eller vilka av dessa som skola bevilja fyllnadspension. Dylik kan knappast ifrågasättas skola beviljas av alla de huvudmän, hos vilken befattningshavaren varit anställd. Detta skulle nämligen ur administrativ synpunkt bli synnerligen komplicerat, och därjämte får man förutsätta, att en huvudman, som för ett 30-tal år sedan i sin tjänst haft en befattningshavare, som nu ifrågakommer för pensionsförbättring, knappast kan förväntas ha intresse att bevilja denne tilläggs pension, helst som huvudmannen genom den årliga avgiften till pensionsanstalten ansett sig ha fullgjort sina pensionsförpliktelser gentemot befattningshavaren.

Enklare skulle förhållandena te sig, därest den sista huvudman, hos vilken befattningshavaren varit anställd, åtog sig bevilja den erforderliga tilläggs pensionen. I det fall befattningshavaren varit anställd huvudparten av sin yrkesverksamma tid hos denne huvudman, torde vissa möjligheter föreligga, att denne skall vara villig påtaga sig kostnaderna för tilläggs pension. Detta kan däremot icke förväntas vara fallet, om befattningshavaren endast tjänstgjort ett fåtal år hos den siste huvudmannen.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att det stöter på hart när oöverkomliga svårigheter att reglera förevarande fråga enligt de av statens pensionsanstalt föreslagna linjerna. I varje fall synes det ej möjligt att på denna väg tillförsäkra samtliga f. d. befattningshavare den avsedda förbättringen av pensionsförmånerna.

Svenska landstingsförbundets styrelse har vidare erinrat att staten vid tidigare pensionsförbättringar påtagit sig hela kostnaderna för desamma samt uttalat, att den nu ifrågasatta pensionsförbättringen i första hand är motiverad av det fallande penningvärdet, beträffande vilket huvudmannen icke har något inflytande.

Svenska stadsförbundets styrelse har ansett sig sakna anledning att ingå på en prövning av förslaget annat än beträffande frågan om vem som skall bestrida kostnaderna för de föreslagna pensionsförbättringarna. Härom har styrelsen anfört i huvudsak följande.

Vad angår kostnaderna för pensionsförbättringarna tala visserligen skenbart vissa skäl — den allmänna regeln om halvering av pensionskostnaderna i SPA — för pensionsanstaltens förslag, att staten skall åtaga sig blott hälften av den tilltänkta pensionsförbättringen, medan huvudmännen uppmanas att täcka den andra hälften. Emellertid synes beträffande dessa

äldre pensioner hittills ha gällt, att huvudman, som erlagt debiterade avgifter, icke behövt räkna med ytterligare kostnader och att staten sålunda svarat för t. ex. dyrtidskompensation. På grund härav bör staten svara helt för även den föreslagna pensionsförbättringen.

Härtill kommer att pensionsanstalten icke synes ha diskuterat, hur man i praktiken skall förfara för att få täckt den andel som staten icke skulle stå för. Pensionstagarna kunna under sin tjänstetid ha varit i flera huvudmäns tjänst. Strängt taget skulle därför kostnaderna behöva slås ut på huvudmännen i förhållande till den tid och de förhållanden, under vilka pensionstagaren varit anställd hos de olika huvudmännen. En utredning härom måste dock bli ytterst invecklad och vålla överhövan stora administrativa komplikationer. Man ledes därför in på tanken att den huvudman, där pensionstagaren var anställd vid pensionsavgången, skulle svara för hela kostnaden. Man kan emellertid knappast ta för givet att en kommun, där pensionstagaren varit anställd kanske blott en kortare tid, kommer att befinnas villig att ta på sig kostnader som belöpa även på tjänstetid hos annan huvudman. Någon garanti för att kostnaderna med ett sådant system i stort sett skulle utjämnas huvudmännen emellan har man nämligen icke. Det föreligger därför en uppenbar risk för att huvudmännen skulle komma att intaga olika ståndpunkt i kostnadsfrågan. Det beklagliga resultatet härav skulle bli att pensionstagarna behandlades olika. Kommunförbunden lära icke kunna göra några utfästelser för kommunernas räkning i detta avseende.

Även ur de nu sist anförda synpunkterna — att säkerställa SPA-pensionärernas befogade anspråk på att icke sinsemellan behandlas olika och att undvika onödigt administrativt besvär — är otvivelaktigt den enklaste och riktigaste lösningen, att staten åtar sig att bestrida *hela* kostnaden för pensionsförbättringarna.

Statskontoret har såsom förut angivits icke gjort erinran emot statens pensionsanstalts förslag rörande pensionsförbättringens storlek och de allmänna principerna för dess bestämmande. Däremot har statskontoret i vissa speciella frågor förordat en annan utformning av pensionförbättringen än den föreslagna. Sålunda har ämbetsverket uttalat sig mot att pensionsförbättringen för hovkapellisterna differentieras i sådan utsträckning som pensionsanstalten förordat och i stället föreslagit en förbättring med utgångspunkt från allenast två skilda pensionsklasser, nämligen 1:25 för konsertmästare och 1:21 för annan hovkapellist. Såsom motivering här för har statskontoret anført i huvudsak följande.

För att hovkapellets f. d. befattningshavare icke skola beredas en mindre gynnad ställning än teaterpersonalen i övrigt har föreslagits, att — ehuru pensionerna till de förstnämnda såväl enligt stadgarna för hovkapellets pensionsinrättning som enligt 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt fastställts till enhetliga belopp, oavsett den löneklass befattningshavaren tillhörde — dessa pensionstagare vid pensionsförbättringen skola hänföras till den eller de pensionsklasser, som för vederbörande befattningar bestämts enligt SPA-reglementet. Härigenom skulle, enligt vad statskontoret under hand inhämtat, för hovkapellist, annan än konsertmästare, tillämpas någon av pensionsklasserna 1:21, 1:22 eller 1:23 samt för andre

och förste konsertmästare 1:25 respektive 1:28. De från staten utgående förbättringarna å dessa pensioner skulle, enligt uppgift, vid en dylik inplacering, före 67-årsåldern bliva lägst 336 och högst 1 728 kronor för år jämte rörligt tillägg. Enligt statskontorets mening föreligga icke tillräckliga skäl att i fråga om hovkapellet's personal frångå den princip, som eljest i pensionsregleringsförslaget förordats för fall, då en uppdelning å flera pensionsklasser ägt rum enligt SPA-reglementet av vissa tjänster, beträffande vilka pensionen tidigare bestämts efter enhetligt delaktighetsbelopp. Med hänsyn till den stora spännvidden mellan de nya pensionsklasserna synes dock i förevarande fall skäligt att, i likhet med vad som föreslagits för föreståndarinnorna vid sinnesslöskolorna, låta pensionsförbättringen ske med utgångspunkt från två skilda pensionsklasser. Ämbetsverket får alltså för sin del föreslå, att konsertmästare vid omregleringen hänföres till pensionsklass 1:25 och annan hovkapellist till pensionsklass 1:21.

Vidare har statskontoret berört frågan om beräkning av förbättring av avkortad pension, i vilket hänseende ämbetsverket förordat en viss jämkning i förhållande till förslaget, samt de av pensionsanstalten angivna grunderna för enhetliga utbetalningsbestämmelser. I sistberörda fråga har statskontoret anfört i huvudsak följande.

I syfte att ernå enhetliga utbetalningsbestämmelser har föreslagits att omreglerad tjänstepension skall utgå till och med den dag, då en månad förflutit efter pensionstagarens frånfälle, samt familjepension till och med månaden efter den, varunder familjepensionstagaren avlidit. I fråga om pensioner till teaterpersonalen, vilka på grund av äldre bestämmelser utgå till och med det kvartal, varunder dödsfallet inträffar, har dock pensionsanstalten föreslagit ett bibehållande av denna rätt, dock med den begränsningen att pension, som belöper på tid efter den omreglerade pensionens upphörande, bör utgå endast till den del densamma motsvarar hittills gällande grundbelopp. Med hänsyn till att vid införandet i samband med 1947 års pensionsreglering för f. d. statstjänstemän m. fl. av enhetliga utbetalningsbestämmelser undantag icke medgivits för sådana fall, där särskilda förmånligare bestämmelser i sådant hänseende varit gällande enligt äldre reglementen, synes icke heller vid här avsedd omreglering sådan förmån böra medgivas. Därest dylikt undantag dock skulle anses skäligt, lär omreglerad pension icke böra utgå efter dödsdagen annat än i sådana fall, där en månads omreglerad pension överstiger det belopp, som skolat utgå enligt äldre grunder från och med dödsdagen till och med utgången av det kvartal, varunder dödsfallet inträffat.

Statskontoret har motsatt sig att sådana enligt stadgarna för de kungl. teatrarnas och hovkapellet's pensionsinrättningar utgående s. k. uppskjutna pensioner, vilka tillkomma f. d. befattningshavare som avgått av annan anledning än befattningens indragning, skulle bli föremål för omreglering. Härom har ämbetsverket anfört i huvudsak följande.

Statens pensionsanstalt har uttalat, att uppskjuten pension enligt stadgarna för kungl. teatrarnas och hovkapellet's pensionsinrättningar till f. d. befattningshavare, som avgått av annan anledning än befattningens indragning, kunde sägas på visst sätt stå närmare motsvarande genast börjande

pensioner än vad fallet vore beträffande uppskjutna pensioner i allmänhet, samt ifrågasatt, huruvida icke uppskjuten pension i dessa fall borde jämföras med av pensionsregleringen omfattad pension. Det av pensionsanstalten åberopade besvärsmålet, som avsett denna fråga, har numera varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Enligt ämbetsskrivelse den 22 december 1950 har Kungl. Maj:t funnit det därvid gjorda yrkandet, att pensionen i fråga skulle bli föremål för omreglering enligt kungörelsen nr 658/1947, icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Därmed torde den av pensionsanstalten och statskontoret hävdade uppfattningen, att här berörda pensioner äro att betrakta som uppskjutna pensioner, få anses godkänd av Kungl. Maj:t. I betraktande härav lärer någon omreglering av dessa pensioner icke heller böra ske i förevarande sammanhang. Det av pensionsanstalten förordade bemyndigandet för Kungl. Maj:t att efter utredning besluta om förbättring av sådana pensioner synes därför icke böra ifrågakomma.

Departementschefen

De rättigheter i fråga om tjänste- och familjepensionsförmåner, som enligt statliga bestämmelser tillkomma en förutvarande anställningshavare, regleras primärt av de pensionsbestämmelser, som för honom gällde vid avgången ur tjänst. En senare genomförd pensionsreglering för den aktiva personalen får för den skull icke automatiskt någon verkan för den avgångne. På grund härav kan en serie skilda pensionsnivåer uppstå för pensionstagare av olika årgångar. En sådan differentiering har ännu så sent som vid mitten av 1940-talet varit kännetecknande för det statliga pensionsväsendet. I tider med stabilitet i fråga om levnadskostnader samt löner och pensioner får angivna ordning för bestämmande av pensionsförmånernas storlek icke någon större betydelse. Däremot kunna avsevärda skillnader i fråga om pensionsnivå uppstå under en period av snabb prisstegring, särskilt om reglerna för dyrtidskompensationen innebära att ofullständig täckning gives för kostnadsökningarna. Utvecklingen under det senaste världskriget aktualiserade på grund härav frågan om förbättring av s. k. äldre pensioner, d. v. s. pensioner enligt tidigare bestämmelser än de för den aktiva personalen gällande. Förbättringar av äldre statspensioner och därmed i pensionstekniskt hänseende jämförliga pensioner ha åstadkommits bl. a. genom särskilda beslut vid 1943, 1944, 1946 och 1947 års riksdagar. Innebörden av de till och med år 1946 genomförda regleringarna var att en i princip enhetlig pensionsnivå blev gällande för förutvarande arbetare och tjänstemän i högst nuvarande 17:e lönegraden, oavsett vid vilken tidpunkt vederbörande avgått ur tjänst. Vid 1947 års reglering av äldre statspensioner m. m. åstadkoms principiell likställighet även i fråga om pensionstagare som varit innehavare av högre tjänster än nyss sagts. Den omständigheten att likställigheten mellan pensionstagare av skilda årgångar bibehölls vid 1947 års reglering innebar även — på grund av den samtidigt genomförda

pensionsregleringen för den aktiva personalen — en viss allmän lyftning av nivån för de äldre pensionerna. Däremot beaktades givetvis icke sådana ändringar i lönenivån för den aktiva personalen, som efter pensionstagarens avgång ur tjänst uppstått till följd av tjänsteförteckningsrevision eller eljest på grund av ändrad lönegradsplacering.

I fråga om SPA-pensionerna är läget ett annat. Motsvarigheten till 1947 års pensionsreglering för statens aktiva personal m. fl. genomfördes för de aktiva SPA-grupperna först från och med den 1 januari 1950 i och med tillkomsten av det nya SPA-reglementet. De äldre SPA-pensionerna omreglerades visserligen liksom de äldre statspensionerna år 1947 men för de äldre SPA-pensionerna åstadkoms härvid blott en förbättring som i stort sett överensstämde med de sammanlagda förhöjningar, som de under åren 1943, 1944 och 1946 genomförda regleringarna av statspensionerna medfört. Här- till kommer att utgångsläget var lägre och mera ojämnt för SPA-pensionerna. Dessas nivå ligger därför i många fall avsevärt under den statliga för jämförliga befattningar. Tjänstepension, som utgår enligt 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt, har i princip beräknats skola uppgå till 2/3 av befattningshavarens lön under förutsättning att befattningshavaren har fullt antal tjänstår. Denna relation mellan pension och lön överensstämmer i stort sett med vad som gäller för statens tjänstemän. Utvecklingen har emellertid vad de äldre SPA-pensionerna beträffar medfört, att förhållandet mellan lön och pension i praktiken ej blivit det från början avsedda. Detta sammanhänger med att löneökningar icke alltid kommit att medföra motsvarande höjningar av pensionsnivån. En lön, som för länge sedan förlorat sin aktualitet, har sålunda ofta kommit att förbli bestämmande vid beräkandet av pensionen. Bristande överensstämmelse mellan den faktiska lönen och den pensionsgrundande förekommer ej blott i de fall då pensionsunderlagen varit fixerade i reglementet, utan även i många fall då den pensionsgrundande lönen utgjorts av ett av huvudmannen i verkställd tjänstereglering angivet belopp. I sistnämnda fall har en höjning av pensionsunderlagen i regel kunnat åvägbringas efter ändring av tjänsteregleringen, men de krav som därvid uppställts på engångsavgifter ha för- anlett, att huvudmännen icke alltid varit benägna att vidtaga åtgärder för en omreglering i pensionshänseende.

Som exempel på storleken av de pensioner som efter 1947 års förbättring utgå enligt 1919 års reglemente för pensionsanstalten kan nämnas, att sjuksköterskor i allmänhet uppbära pensioner till belopp som närmast motsvarar vad som tillkommer statstjänstemän i lönegraden Ca 5. Bortsett från vad som gäller för viss teaterpersonal kan pension enligt 1919 års reglemente för pensionsanstalten, efter omräkning enligt kungörelsen 1947:658, icke uppgå till högre belopp än som ungefärligen tillkommer statstjänstemän i lönegraden Ca 25. Nu angivna maximipensioner enligt 1919 års reglemente utgå till bl. a. lasarettsläkare.

Den omständigheten att 1947 års reglering av de äldre SPA-pensionerna begränsades på sätt förut angivits sammanhängde med att frågan om ändrade grunder för SPA-pensioneringen var föremål för utredning. Sedan denna utredning slutförts och förslag (prop. 1949:200) förelagts riksdagen angående bl. a. höjda pensionsförmåner för den aktiva personalen inom SPA-området upp till i princip samma nivå som för statstjänstemännen, uppdrog Kungl. Maj:t åt statens pensionsanstalt att verkställa utredning och avgiva förslag rörande förbättring av de äldre SPA-pensionerna.

Det förslag, som pensionsanstalten med anledning härav framlagt, innebär, att i stort sett samtliga från statens pensionsanstalt utgående äldre pensioner, vilka enligt kungörelsen 1947: 658 omfattades av 1947 års reglering, nu skola höjas. Vad beträffar förbättringens storlek har pensionsanstalten föreslagit, att staten skall svara för en höjning av de äldre pensionerna med belopp, som för hela pensioner motsvarar halva skillnaden mellan å ena sidan pensionerna för nuvarande aktiva tjänstemän i jämförliga befattningar och å andra sidan de nu utgående äldre pensionerna. Pensionsanstalten har vidare förutsatt, att vederbörande huvudmän skola kunna, utan att de från pensionsanstalten utgående förmånerna därav påverkas, bevilja särskilda pensionstillägg av sådan storlek, att de sammanlagda pensionsförmånerna komma att i princip överensstämma med de enligt det gällande SPA-reglementet utgående.

Av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna har statskontoret tillstyrkt förslaget huvudgrunder, under det att styrelserna för Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet motsatt sig att pensionsregleringen utformas på sådant sätt att särskilda huvudmannatillägg till pensionerna skulle erfordras för ernående av full förbättring upp till den enligt SPA-reglementet gällande pensionsnivån. Styrelserna för Svenska landskommunernas förbund och Svenska landstingsförbundet ha uttalat, att i stället staten ensam bör svara för sådan full förbättring som nyss sagts. Svenska stadsförbundets styrelse, som inskränkt sig till att beröra finansieringsfrågan, har förklarat sig anse, att staten ensam bör svara för kostnaderna för hela den avsedda pensionsregleringen.

Såsom grund för sin inställning i finansieringsfrågan ha kommunförbunden åberopat den omständigheten, att staten vid tidigare pensionsförbättringar för ifrågavarande kategorier ensam påtagit sig kostnaderna och att staten enligt vederbörliga bestämmelser haft att ensam bestrida kostnaderna för deras tilläggsförmåner. Vidare ha kommunförbunden uttalat, att en pensionsreglering enligt de av statens pensionsanstalt förordade riktlinjerna på grund av de härvid aktualiserade huvudmannatilläggen kunna medföra mycket betydande administrativa svårigheter, då det gäller att fördela kostnaderna för tilläggen på berörda huvudmän.

För egen del vill jag framhålla, att ifrågavarande SPA-pensionärer vid jämförelse med flertalet andra icke-statliga pensionstagare icke torde kunna betecknas såsom missgynnade. Däremot befinna de sig i ett klart oförmånligt läge i förhållande till de äldre statspensionärerna. Med hänsyn till sistnämnda omständighet samt statens engagemang vid pensioneringen av de ifrågavarande SPA-pensionärerna och på grund av den ställning i förhållande till staten, som intages av de institutioner, inom vilka pensions-tagarna varit anställda, vill jag förorda, att viss pensionsförbättring beredes de kategorier pensionstagare, som avses i pensionsanstaltens förslag.

Vad angår finansieringen av förbättringen anser jag emellertid, att det icke bör ifrågakomma, att en så långt gående förhöjning, som en uppräknings till den nu gällande pensionsnivån för den aktiva personalen innebär, skulle helt bekostas av staten. En kostnadsbelastning för statsverket i enlighet med vad som följer av pensionsanstaltens förslag innebär enligt min mening i princip en rimlig lösning såväl med hänsyn till de tidigare pensioneringsgrunderna för SPA-pensionärerna som i betraktande av de enligt SPA-reglementet nu gällande reglerna för huvudmännens bidrag till pensioneringen.

I detta sammanhang vill jag erinra, att staten enligt de äldre pensionsbestämmelserna visserligen svarade för kostnaderna för tilläggsförmånerna men att å andra sidan höjning av grundförmånerna skedde under förutsättning att därför erlades viss engångsavgift, vilken i allmänhet motsvarade hela den försäkringstekniskt beräknade kostnaden för höjningen. I anledning av vad från kommunförbundens sida uttalats angående statens bidrag till tidigare pensionsförbättringar må framhållas att, då staten vid den senaste — den år 1947 genomförda — regleringen för ifrågavarande pensionstagarkategorier påtog sig hela kostnaden för förbättringen, detta föranleddes av den begränsade innebörden av SPA-regleringen i förhållande till 1947 års reglering av äldre statspensioner m. m. Vidare vill jag framhålla, att en uppräknings av de äldre SPA-pensionerna till den enligt SPA-reglementet gällande pensionsnivån skulle innefatta icke blott en dyrtidstilläggsförmån utöver de redan lämnade utan även en realförbättring av sådan storlek att det icke bör åvila staten ensam att bekosta densamma.

I enlighet med det anförda bör omfattningen av statens medverkan till pensionsregleringen begränsas till att avse ett belopp, i princip motsvarande hälften av kostnaderna för förbättring upp till pensionsnivån för aktiva tjänstemän i jämförliga befattningar. I betraktande av vad kommunförbunden anfört rörande de administrativa svårigheter, som skulle uppstå, om tillägg å pensionerna skulle utgå från de olika huvudmännen, torde man icke ha att räkna med huvudmannatillägg. Under dessa förutsättningar skulle emellertid resultatet av en pensionsreglering, utformad på sätt pensionsanstalten föreslagit, bli mycket ojämnt — en pension, som nu utgör 70 procent av motsvarande pension enligt SPA-reglementet, skulle efter om-

reglering uppgå till belopp motsvarande 85 procent av sådan pension, under det att en pension, som nu motsvarar 90 procent av »ny» pension, efter omreglering skulle utgöra 95 procent av densamma. Med hänsyn till olägenheterna härav vill jag förorda, att pensionsförbättringen i stället utformas så att i princip samtliga omreglerade pensioner komma att utgöra lika stor del av motsvarande »nya» pensioner. En skälig avvägning synes härvid åvägabringas, om äldre pension, som utgör mindre än 90 procent av »ny» pension, uppräknas till sistnämnda procenttal. Då samordning med folkpensionsförmånerna icke synes böra införas beträffande ifrågavarande pensioner, böra till utgångspunkt för pensionsberäkningen tagas de för vederbörliga pensionsklasser i SPA-reglementet fastställda begynnelseunderlagen minskade med däri ingående utjämningsstillägg.

Vad beträffar valet av de pensionsklasser, som skola tjäna såsom utgångspunkter, biträder jag i princip statens pensionsanstalts förslag. Bl. a. i sådana fall då de äldre pensionerna för visst slag av befattning beräknats på grundval av skilda pensionsunderlag skulle enligt pensionsanstaltens förslag automatiskt åstadkommas en viss differentiering. Vid användning av den här förordade procentberäkningsmetoden erhålles icke någon motsvarande gradering, vilket för vissa pensionstagare innebär en förbättring i förhållande till pensionsanstaltens förslag. Med hänsyn till de speciella omständigheterna anser jag, att denna konsekvens av det föreslagna systemet bör kunna accepteras.

En pensionsförbättring enligt av mig förordade grunder innebär i stort sett för tid innan pensionstagaren uppnått 67 års ålder något mindre ökning och för tid därefter något större ökning än vad som skulle följa av pensionsanstaltens förslag utan huvudmannatillägg. Med hänsyn till vad jag förut anfört och på grund av den aktuella åldersfördelningen för de berörda pensionstagarna torde dock den förordade procentberäkningsmetoden allmänt taget innebära en förmånligare reglering för pensionstagarna.

Jag torde härefter få något beröra de särskilda frågor, som behandlats i statens pensionsanstalts skrivelse. I huvudsak kan jag biträda de förslag, som pensionsanstalten i dessa hänseenden framlagt. Beträffande omfattningen av pensionsregleringen förordar jag sålunda, att en förbättring i princip genomföres även med avseende å de pensioner, som utgå enligt i SPA-reglementet provisoriskt fastställda pensionsklasser till sådan lärarpersonal vid folkhögskolor, lantbruksundervisningsanstalter och privatläroverk, som avgått före 1951 års löne- och pensionsregleringar. I fråga om grunderna för omregleringen för lärarpersonalen vid angivna läroanstalter bör iakttagas vad i den förut angivna, inom civildepartementet upprättade promemorian förordats.

Vad angår den av pensionsanstalten väckta frågan om eventuell förbättring av vissa s. k. uppskjutna pensioner, som beviljats enligt stadgarna för

kungl. teatrarnas pensionsinrättning eller stadgarna för kungl. hovkapellet pensionsinrättning, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter den ytterligare utredning som må finnas erforderlig besluta, huruvida och efter vilka grunder en förbättring må ske av dylika pensioner, som tillkomma anställningshavare vilka avgått endast kortare tid före pensionsålderns inträde.

Pensionsanstaltens förslag om differentiering av pensionsförbättringen för hovkapellisterna anser jag mig icke kunna biträda. En gradering, i enlighet med vad statskontoret anfört, genom anknytning till pensionsklass 1:25 för konsertmästare och 1:21 för annan hovkapellist synes mig dock skälig.

I fråga om utbetalningsbestämmelsernas utformning finner jag i likhet med statskontoret icke skäl att i fråga om pensioner till f. d. teaterpersonal — vilka pensioner enligt äldre bestämmelser utgå till och med det kvartal, varunder pensionstagaren avlider — förorda undantag från den allmänna regeln att tjänstepension skall utgå till och med den dag, då en månad förflutit efter pensionstagarens frånfälle, samt familjepension till och med månaden efter den, varunder familjepensionstagaren avlidit.

Såsom statens pensionsanstalt i sin skrivelse framhållit utgöres det pensionstagarklientel, som avses skola omfattas av förevarande pensionsreglering, av ett stort antal från varandra mer eller mindre skarpt avgränsade grupper med i flera hänseenden oenhetligt reglerade pensionsförhållanden. Det har icke synts påkallat att i förevarande sammanhang lämna en uttömmande redogörelse för alla de speciella spörsmål, som kunna uppkomma i samband med en reglering av pensionerna. Liksom fallet var vid 1947 års pensionsreglering torde det vara erforderligt att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att med tillämpning av redovisade huvudgrunder meddela bestämmelser rörande omregleringen.

Den förordade pensionsförbättringen synes böra genomföras från och med den 1 juli 1952.

Statsverkets kostnad för pensionsregleringen har beräknats för budgetåret 1952/53 uppgå till något över 3 miljoner kronor, däri inberäknat rörligt tillägg enligt nu gällande procenttal. Medel för genomförandet av pensionsregleringen komma att äskas under tolfte huvudtiteln för nästkommande budgetår.

Vad angår frågan om beredande av pension av statsmedel åt förre ämnesläraren vid Lunds privata elementarskola Åke Harald Körner och förre gymnastikläraren vid Stockholms samgymnasium Eric Gustaf Granfelt vill jag med hänsyn till de särskilda förhållandena icke motsätta mig pensionsanstaltens förslag om att vissa statliga pensionsförmåner utverkas åt dem. I fråga om beloppens storlek förordar jag dock att pensionen åt Körner bestämmes till 2 004 kronor för år och åt Granfelt till 1 200 kronor för år.

Å angivna belopp bör beräknas rörligt tillägg enligt gängse grunder. Pensionerna böra utgå från och med den 1 juli 1952 under vederbörandes återstående livstid, dock under förutsättning att pensionerna från huvudmännen framgent utgå med minst nu gällande belopp.

Utgifterna för de föreslagna pensionerna torde böra bestridas från det under tolfte huvudtiteln upptagna anslaget till Diverse pensioner och understöd m. m.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats meddela bestämmelser angående omreglering av vissa från statens pensionsanstalt utgående pensioner,

dels ock medgiva, att förre ämnesläraren vid Lunds privata elementarskola Åke Harald Körner och förre gymnastikläraren vid Stockholms samgymnasium Eric Gustaf Granfelt må från och med den 1 juli 1952 under återstående livstiden från anslaget till Diverse pensioner och understöd m. m. uppbära årliga pensioner jämte rörligt tillägg enligt samma grunder som i fråga om av riksdagen beviljade pensioner i allmänhet, dock att pensionerna skola utgå endast därest Körner och Granfelt från vederbörande huvudmän uppbära pensioner till lägst de belopp som gällt för år 1951.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

K.-E. Renström.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Inledning	2
Vid tidigare pensionsregleringar tillämpade grunder	4
Statens pensionsanstalts förslag m. m.	7
Pensionsregleringens omfattning	7
Grunderna för bestämmande av pensionsnivån	10
Frågor rörande särskilda grupper av befattningar	14
Detaljspörsmål	25
Kostnadsberäkning	28
Yttrandena	29
Departementschefen	33